

A

HASONSZENVÉSZET JOGIGÉNYEI

tudomány és az emberiség
érdekeiben

Tárgyalja

BAKODY TIVADAR,

Orvostudor, a bécsi orvosi facultás tudori karának, s a párizsi német orvosegylet tagja,
a magyar hasonszenvi orvosegylet alapító s a brazíliai akadémia levelező tagja stb. stb.
Rendelő orvos a „Bethesda” czimű kórházban

Pesten

67535
A

HASONSZENVÉSZET JOGIGÉNYEI

a

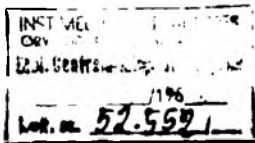
tudomány és az emberiség
érdekében.

Tárgyalja

BAKODY TIVADAR,

Orvostudor, a bécsi orvosi facultás tudori karának, s a párizsi nemet orvosegylet tagja,
a magyar hasonszenvi orvosegylet alapító s a brazíliai akademia levelező tagja stb. stb.
Rendelő orvos a „Bethesda” czimű kórházban
Pesten

10 JUN 2004

PESTEN.

Nyomatott Leitner- Kunosy- és Réthynél.

1868.

Mindazok, kik mindazon kérdések alapos ismeretét komolyan törekszenek maguknak megszerezni, melyek tudományuk lendítői, és a kik azon nemes szándéktól hatvák át, hogy a tudomány haladását előmozdítsák, — csakhamar be fogják látni, mennyire égető és halaszthatlan szükséggé lett elvégre az ifjú orvosjelölteknek módot nyújtani, hogy az orvosi pálya jelenlegi zürzavarában legalább csak némileg is tájékozassák magukat.

Hogy ez egyetemünk jelen körülményei között a legkevésbé lehetséges, az bizonyos.

Nagy tanintézeteken, hol a gyakorlati gyógytanra nézve ugyanazon iskolához tartozó több tanár némelykor a legkülönbözőbb és legellentéteesebb álláspontot, mint például Bécsben, a hol Oppolzer az élettani észleges —, Skoda a kételgő kritikus irányt képviseli, ott elég ösztön és alkalom nyújtatik az ifjuságnak az önálló gondolkodásra; de minő színben tűnnek fel oly egyetemek, hol a gyakorlati gyógytan csak egyetlenegy tanár által van képviselve.

Virchow a lángeszű, szabadon és nemesen gondolkodó buvár többek között már 1854 ben azt írta: „Az elfogulatlan észlelő könnyen felismerheti a rokonságot, mely lassankint a hasonszenvi iskola és Rademacher követői között fejlődik . . . hisz mindkettőnek főtörekvése specificus szerek fölfedezésére irányul. — Rademacher legalább itt-ott ajánlott szereket, melyek a minimalis adagokkal oly rokonok, mint testvér a testvérrel, és főtörekvése, valamint a specificus hasonszenvészeké, szerv-gyógyszerekre volt irányozva. Az nem tartozik a dologra, vajjon e szereket a spe-

cificus névvel illetjük-e vagy sem, — vajjon Arnolddal idiopathicusnak vagy Kissellel direct szernek nevezzük, az irány ugyanaz marad: szerek kerestetnek bizonyos szervi részekre. Kissel közvetlen szere ugyanaz, mi Hahnemannnak „tökéletesen megfelelő, ez esetre nézve specificus szere.“ (Organon der rationellen Heilkunde. 173. l.)“

Ha most nemis ezen pontból akarunk kiindulni és ha mellékesen csak annyit akarunk is említeni, hogy Rademacher iskolája egy Hahnemann iskolájából keletkezett tapasztalati észleges, gyakorlati irányt képez, mely az iskola szolgasága alól felszabadultaknak egy serege által képviseltetik, — annyit róla felvilágosításul, — mivel nálunk Magyarhonban képviselőkkel nem bir, mégis el kell mondanunk, hogy tőlünk ugyanabban különbözik, miben az allopathia, t. i. a kémlelési módszer által. Mert ha áll, hogy a gyógytan annál örvendő tesb fejlődésnek indul, minél tovább fejlődnek az orvosi tudományok, — melynek mintegy virágát képezi — többi ágai: ugy másrészt áll az is, hogy a gyógytannak mint az orvosi tudomány egy önálló ágának a tudományos tapasztalat útján önalkotta természettudományi módszert is kell birnia és alkalmaznia.

Az önálló tudományos módszernek szükségessége a gyógytan mezején már több élesezü tudós által emeltetett ki s Virchow ismét világosan kimondotta: „hogy a gyógytannak is természettudományilag azaz tudományos tapasztalati uton tökéletesen önállólag és csak gyógyászok által kell felépíttetnie.“ Azonban ezen meggyőződést korántsem mondhatjuk ám általánosnak, és pedig egyesegyedül azon okból nem, mert épen azok, kiknek hivatásuk és kötelességük volna világosságot terjeszteni, előitéletek által akadályozva — a felvilágosodást és haladást inkább gátolják.

A mi a természettudományokat egyáltalában olv gyorsan fejlesztette — az nem egyéb, mint a teljes jogosultságában még nem nagyon rég óta elismert kísérlet. (Experiment.) Egyedül a kísérlet által képes az ember kérdéseket intézni a természethez, melyek annál világosabb feleletet nyernek, minél világosabban és pontosabban intéztettek azok.

Azonban a mi az orvosi tudomány minden egyéb ágát élesztette és fejlesztette, az teljességgel hiányzott a gyógytanban, azaz azon szakban, mely az összes orvosi tudománynak ugyszólván egyedüli és főcélja — és ez az oka, hogy haladásképtelen maradt.

A gyógyászat fogalma feltétlenül csak a gyógyítás fogalmát zárja magában. A boncztan, élettan, kórboncztan, és a többi természettudományi szak csak általános alapját képezik a tudományos gyógyászatnak; de a gyógytan fejlődési gépezetének önállónak kell lennie és ezen önálló szerkezet az általunk hasonszenvészek által alkalmazott természet-tudományi kísérletmódszerben áll.

Hahnemann, ki teljes erélylyel lépett fel az iskola-tekintély meddő szemlélődése és az aprioristicus rationalismus ellen, volt e módszer erélyes teremtője.

A régi iskola megbuktával a gyógytan mezején uj aera állott be, a tartalmatlan hypothesisfaragás Hahnemann táborában végét érte, és a tapasztalati természettudományi módszer mindig több és több szilárd és lelkes követőre talált. Természetesen magától értetik, hogy ezen módszer oly időben, mikor a természettudományoknak többi ága még nem érte el fejlődésének azon fokát, melyen ma áll, szinte hiányos vala, de éppen ezeknek haladásából tűnik ki, hogy csak Hahnemann uttörő módszere által az élettani gyógyszerkísérletek, vagy is a betegítő anyagok kémlése által — remélhetjük törekvésünknek mindinkább teljeseését.

A gyógyszer-tan éppen azért maradt vissza haladásában, mert aprioristicus tudománynya tétetett, anélkül hogy felépítésénél más tényezők használtatfak volna fel, mint a hagyomány (Tradition) és az egyszerű szemlélődés (Speculation).

Sokat lehetne itt mondani, a mi messze túlhaladná e kis közlemény keretét, — csak annyit említünk még, hogy nekünk a mi álláspontunkról felette nevetségesnek tetszik és nagyon siralmas benyomást gyakorol reánk, ha e szót „tudomány“ a gyógyászatra nézve még oly óriásilag félreértve haljuk alkalmazni! — Hol kellene akkor kezdeni

és hol végezni, hogy e tekintetben megértsük egymást. Azon az uton, melyen a paläodox gyógyászat felépítői maig haladtak, a tudományos gyógyászattól még távol vagyunk.

A hasonszenvészet történelméből kiviláglik, hogy Hahnemann reformeszméivel eleintén csak az orvosokhoz fordult. Első cikke az őszinte buvár nyugodt szerény hangján van előadva (l. Hufeland Journal, 1796. 2. k. 3. l.). Csak midőn a gögös lenézés a gyógyszereknek ajánlott kémlelését az egészséges testen, visszautasítá és keserü kiábrándulás követte volt ez első kísérletet — csak akkor vált el Hahnemann követőivel tényleg a legitim iskolától és végezte be ilyen módon tetteg a gyógytan felszabadtítását. A gyógyászat (Therapie) ezen nagy lépés óta szabaddá és függetlenné lett és a mennyiben ezáltal megszűnt a rationalismus nyomása alatt nyögni, a hasonszenvészek kis táborában bármely más szaktudomány módjára önállón műveltetett és természettudományi rangra emeltetett. Csakhogy nélkülöznie kellett ezen időszaktól kezdve az ellenfeles meggyőződés általi oly üdvös és használatos ellenőrzést is ugyanazon ellenfélies mezőn.

A kigunyoltak serege a gyakorlati eredmény által támogatva hiven követte a zászlót, melyhez esküdött, lelkesülten tört előre a kitűzött cél felé, diadalról diadalra ment s egyszersmind lelkiismeretes és tehetséges követőkben és hívekben is gyarapodott. Minden egyezkedési kísérlet az orthodox iskolával eredménytelen maradt és a küzdelem a viszonyok következtében inkább érdek- mintsem tudományos küzdelemmé fajult.

Hahnemann 1801-ben cikkeinek egyikében nemes meggyőződéssel fordul ügyfeleihez, midőn az Allg. Anz. d. Deutschen 32-ik számában így ír:

„Mindnyájan egy közös boldogító célra törekszünk, de az nem érhető el oly könnyen. Csak karöltve, csak testvériesen egyesített erőkkel, csak mindenoldalú ismereteink, nézeteink és észleteink kölcsönös kicserélése és közös szen-

vedélytelen feldolgozása által érhető el a nagy cél: a gyógyászat tökéletesítése! Orvosok, legyetek testvérek, legyetek méltányosak és igazságosak!“ Hasztalan! Ha h e m a n n intő szövege elhangzott a pusztában, az állapot ugyanoly nyomoruságos maradt, és olyan még ma is.

Ha a hasonszenvészet fejlődését, valamint minden egyes követőjének fejlődési folyamát figyelemmel kísérjük, az egyesnél úgy mint az egészben ugyanazon mozzanatokra találunk. A lelkesült törekvés közömbösséggel és negélyezett megvetéssel találkozik, mert ezáltal az áltekinélyt redves trónusán fenntarthatónak hiszik. Minden, mi az abolitionisták őszinte táborából származik, kezdetben gögösen lenézetik, és aztán hallgaton felhasználatik. A boszankodás, melynek a hasonszenvészet követőinél fel kell ébrednie, midőn látják, hogy a fáradságosan kikutatott vívmányok, a magát végre darabonkint keresztülküzdő igazság természetes következményeiként ily nemtelen uton emelkednek általános érvényre, teljesen igazolja a hasonszenvészek azon törekvését: védeni jogukat a mint lehet. Vajjon hasznos-e ez az orvosi testület tekintélyének, azt a mindennapi tapasztalás tanítja.

A reformált gyógytan mind az államban, mind a tudományban meg van fosztva a polgárjogtól; — képviselői az orthodox iskola által még mai napság is hivatalképteleneknek nyilvánítottak. Még ma is írásban és szóval oly férfiaknak ecseteltetnek, kik vagy elég becstelenek, hogy oly tant képviselnek, melynek helytelenségéről maguk is meg vannak győződve, vagy pedig oly egyéneknek festetnek, kiknek lángheve csak felfogásuk korlátoltságukban talál mentséget. Még ma is, úgy mint évek előtt a már bomlásnak induló tévtan közel bukása jószoltatik és fennhangon prédikáltatik, holott mindenki, ki látni akar, bevallani kénytelen, hogy a hasonszenvészet napról napra tért nyer. Ezen eljárásra a vén kotlós már ideje korán betanítja csibécskét, kik még az egyetemi tojáshéjjal ülepükön, a helyett hogy körültekintve magukat tájékozni igyekeznének és az egyetem sövényét átrepülve a szabad szemléletek és nézetek sza-

bad világában mozognának, utánimádók módjára a tartalmatlan csiribelését folytatják. S így megy ez tovább, daczára annak, hogy nagyon jól tudják, hogy mai napság szózáporral senkit sem lehet meggyőzni; — s ők maguk is bizonyára megmosolyognák saját elme-futtatásaikat, ha tanjoknak gyors bomladozása nem volna oly szembeszökő — és ha a hasonszenvészetnek növekedő terjedése egyiknek másiknak szívéet nem töltené el keserűség-el és aggodalommal.

Már rég ki van tárva a hasonszenvészek kis serege elleni irtóháboru lobogója — és úgy látszik, hogy ellenei addig nem teszik hüvelybe a kardot, míg kard által nem vesztek el.

Mindezen czivódásnak, minden további zürzavarnak a gyógytudomány tekintélyének megmentésére csak úgy lehetne véget vetni, ha általános meggyőződésé válnék, mit a legujabb időben Németországban ellenfeleink egyike nyilvánosan bevallott: „ A hasonszenvészet nagy terjedelművé fejlődött és épenséggel nem merészlem magam azon hitben ringatni, hogy a felállított ellenvetéseimmel eszméinek és tényeinek összeségét megdöntöttem volna. A legbensőbb összeköttetésben van ama hatalmas fejlődéssel, melyet a tudományos gyakorlat közelebb nyerni kezd. Igen, a hasonszenvészet oly nagy fontosságra emelkedett, hogy napjainkban tanainak alapos tanulmányozása vagyis akár részletes czáfolata, akár alkalmazása által kell az általános tudományos gyógyászat régo-hajtott átalakításának terveztetni és keresztül vitetni. Ez egyszersmind a pártok kibékülésének és kiegyezkedésnek egyedüli utja.“

Mi az igazság folytonos fejlődésének örök törvényére építünk, és meg vagyunk győződve, hogy nálunk is nemso-kára hasonló eszniek jutnak érvényre.

Jövöre nem is kellene többé senkit gyakorló orvossá avatni, ki egyedül az allopathiával ismeretes és a hasoszenvi elvekben nem jártas. A gyógyászati tudomány jelen egyoldalú oktatási viszonyai által vétség követtetik el a tudomány és a szenvedő emberiség ellen.

A tudomány nem ismer czéhet, mely az észlelés és elmélet szorosán meghatározott irányához kötve volna, s va-

lóban elérkezett már az idő, midőn az egyoldalú pártállásnak, melyet a gyógyászati szakintézetek elfoglalnak, valahára meg kell szünnie, hogy azok észszerűleg, a szó teljes értelmében, a haladásnak korlátlanul hódoló — szabad intézetekké váljanak, az összehasonlító gyógyászat mezejére lépven át.

Célunk nem az, hogy az egyetem és a Facultás viszonyai leromboltassanak, hanem hogy a tanrendszer időszzerűleg kiegészítessék. — Minthogy a hasonszenvészet egy tágabb műveltség fokát képviseli — a meny nyiben minden okleveles hasonszenvész eredetileg és jogilag okleveles allopatha is, ebeli minőségében pedig csak későbbben a reá behatott véletlen befolyásoknál fogva jutott el a hasonszenvészet elveinek ismeretéhez és tanulmányozásához, és e közben kellett keserűen tapasztalnia, miszerint az uralgó rendszer a hasonszenvészet irányában méltánytalanul járt és jár el: egy hasonszenvi tanszék alapításának követelése azok részéről, kik tudják, mennyire szükséges e műveltségi fok mindenkinek, — ki mint gyógyász valóban hasznára akar lenni a közönségnek, nem más mint igazságos és természetes. Elnézve attól, hogy egy hasonszenvészeti tanszék felállítása által az irány zárkozottságának, a sivár egyoldaluságának egyszer mindenkorra vége szakadna, egyszersmind a nézetek tisztulása is lehetővé tétetnék, és ut nyittatnék azon lehetőséghez, hogy a tarthatlan álláspontok mielőbb mint olyanok ismertessenek fel.

Ily tanszék felállítása idézendi elő a jövőben azon egyetértés szellemét, mely a tudomány fejlődésére és az orvosi kar tekintélyének emelésére oly szükséges.

Jól tudjuk, hogy nehéz dolog a kényuralmat feláldozni, — kicsinyben úgy mint nagyban.

De egy, mind befelé mind kifelé erős és hatalmas államot nem teremt sem egy, sem két, sem három egyén — s támogattassanak azok akár egy államtanács által is! a személyes érdekek szűkkeblü, rövidlátó és vétkes politikája nem fejleszt valódi hatalmat, — ez csak a boldogított, nemmes értelemben szabad, a törvény- és jogért s az igazságért lelkesülő nagy összhangzó egység által lehetséges.

Ez áll a tudományok országában is!

És ismételjük, egy tanszék és egy kóroda felállítása a hasonszenvészet számára, útja a haladásnak és a kötelességnek. Legyen a tudomány az, a mit lényege kifejez: a szabad gondolkodás és cselekvés mezeje, lelkiismeretes és őszinte törekvés alapján. A tudományos törekvésnek irányai oly sokszorosak, mint a hány az ész, mely az anyag titkait kutatja. Minden kizárólagosság és minden rémuraság gátolja a fejlődést. A gyógytan legyen természettudomány, melynek mint gyakorlati szaktudománynak eleget kell tenni. Hahnemann a gyógyászatot önálló módszeres természet-tudományyá emelte, és ezen irány által az ellentétes módszer nélküli gyakorlati tevékenység, mely feladát csakis elméletszerű, képzelt gyógyalakok (Heilformeln) összetételeiben és sokféleképen combinált változásaiban találja — a tudományosság nevét minden gondolkozó előtt mindenkorra elveszíté.

1. Összeegyeztetése a gyógyászatnak az orvosi tudomány többi szabatosan üzőtt ágaival a tudomány legszorosabb értelmében.

2. a természetszerű gyógyfolyamok felismerése;

3. a kórtokozó anyagok hatásának tanulmányozása az egészséges szervezet elemzéseire;

4. az ugynevezett gyógyszerek élettani hatásának fűrkészése és

5. a gyógyhatányok positiv befolyásának felismerése a kórosan elváltozott szervielemrészekre és ezeknek ily valóban tudományos alapra fektetett alkalmazása az illető kórfolyamoknál —

képezi a reformált iskola törekvéseit. — Így azon igyekszik, hogy megszabadítsa lassankint a gyógyászatot, a mennyire ez lehetséges a hit köréből és hogy tudományos gyógyászattá emelje.

Ezen iránynyal felfegyverkezve, megilleti őt azon elismerés — mely daczára a gyakorlat terén kivivott eredményeknek, töle e napig megtagadva volt.

Ezekből kitünik: hogy Hahnemann a régi gyógy-

tant egész valójában megingatta; hogy a régi iskola tantételeinek ellenében egy gyógyászati módszert állított fel, mely meghatározott elveken alapulván, a gyakorlati törekvéseknek is meghatározott támpontokat kölcsönzött.

E módszernek követői, kik feladatul tüzték ki maguknak, a gyógyászatot előrchaladó tudományyá tenni, — természetesen a hagyományos elv nélküli iskola híveivel ellenségesen állottak szemben és az ellentétes álláspont annál szenvedélyesebben tartatott és védetett, minél méltatlanabb fegyverekkel küzdöttek a reactionariusok a dissidensek ellen. Ezen szenvedélyesség által már most mindkét párt azon állásponttól, mely egyesegyedül szolgáltat lehetőséget a vitatkozásnak komoly és a tudományhoz méltó alakjára, mindinkább elmozdítottatott. Minél tagadhatlanab ténynek bizonyult a hasonszenvészet a kórodai alkalmazásban, minél inkább tünt fel a gyakorlatban eredményei által igazolt, alkalmas és hasznos gyógymódnak, minél erősebb gyökeret vert az általános bizalomban, és mint tudomány minél inkább küzdötte ki magának a töle már el nem vitázható álláspontot, — annál méltatlanabb bánásmódban részesült híveivel együtt az ellenoldalról, annál keserűbbek lettek a vádolgatások, s annál elkeseredettebbek az üldözések.

„Hiában: nincs a gyógytudományban módszer vagy gyógymód, mely kivánni valót ne hagyja hátra.“ Ezt írta Hahnemannnak a hasonszenvészet történetében tisztelettel nevezett Gross tr. egy atya megtört szívével mély fájdalomban a szeretett gyermeknek elvesztése felett. Hahnemann, a lelkes gyógyász, barátjának és hívének eme nyilatkozata által annyira sértve érezte magát, hogy majd barátságát vonta meg tőle.

Nem hiszem, hogy közöttünk, kik nem származunk a gyermekhitnek ama boldog korából találkoznék valaki, ki el ne fogadná Gross tudornak fentebbi mondatát teljes érvényének legkiterjedtebb értelmében — és a gyakorló orvosoknak (gyógyászoknak) legnagyobb száma mégis oly türelmetlen és haladásellenes magaviseletű, mintha a gyógyászat valami kész, bevégzett egész volna.

Távol levén attól, hogy mi hasonszenvé-

szek a hasonszenvészetet valami kész tökélynek tekintenők, vagy mint elleneink monopoliomot igényelnénk: csak annyi jogosultságot és védelmet kívánunk számára, hogy fejlődésében ne gátoltassék.

Hogy mi volt a hasonszenvészet ezelőtt s mi az ma, azt idő és tapasztalás eléggé felderítették. A gyermekhit a gyógytudományban a gondolkozóknál végét érte, de bátran kockáztathatjuk amaz állítást, hogy a szoros értelemben vett többi orvosi tudományok előrehaladása, melyek a korhadozó iskolát bukásához naponkint közelebb hozzák, — ellenkezőleg az új iskola fejlődésére és életrevalóságának kimutatására csak előnyösek. Minden egyes felfedezett tény e tudományok (szövettan, szövetvegytan, élettan stb.) mezején, mely az ellentáborban egyik illúziót a másik után oszlatja el és utalja a semmiségeknek képzelemvilágába, reánk nézve mindig egy-egy új kő célba vett specificus gyógytanunk épületének mogalkotására. Ismétlem ezt elleneinknek, kik nem akarják megérteni, miért tartjuk mi a régi gyógyászat kiindulópontját talán soha, vagy csak évezredekre menő kerülő után célravezetőnek — és a kik nem értik, miért állítjuk mi saját álláspontunkat egy valóban tudományos gyógyászat elérésére az egyedül helyes kiindulópontnak.

Módszerében a hasonszenvi gyógyászat egy vezérelv által bizonyos alapra van fektetve; ezen alap kölcsönzi neki ama tagadhatlan tudományos jellemet, mely minden időkre, az elnyomásnak daczára, mindig új erőket von körébe és új hiveket szerez neki, és pedig annál nagyobb mértékben, minél tarthatlanabbnak bizonyul a régi gyógyászatnak módszertelen álláspontja. De ezen tudományos jelleménél fogva megilleti őt azon szabad állás is, mely művelt államokban a tudománynak egyáltalában minden időkbén biztosítotttnak mutatkozik.

Ez volna körülbelül néhány vonásban magasabb tudományos szempontból mondandó. Gyakorlati oldaláról a kérdés másként világitandó meg.

A hasonszenvészet 60 év óta áll fön, az orvosoknak egy egész serege lett és lesz még ma is híve kiknek őszinte és derék jelleme és tudományos képzettsége kétségbevonhatlan ;

a hasonszenvészet hatalmas irodalmat képes felmutatni, mely az első időtől kezdve napjainkig szövődik és igen magas fontossággal és jelentőséggel bír; a legújabb időben a szabatos tudománynak kiváló férfiai által mint gyakorlati gyógymód már nem ignoráltatik; és a közönségnek aránylag példátlan tömeges pártolásában részesül.

Álljon itt csak néhány szó elterjedtségéről. Az észak-amerikai egyesült államokban 1300 hasonszenvi orvos, 6 kizárólag hasonszenvi hirlap, 20 hasonsz. egyesület 4 kórház, s 2 teljes számú tanárokkal ellátott hasonszenvi orvosi facultás létezik.

Angliában van 300 hasonszenvi orvos, 2 nagyobb s több kisebb hirlap, 8 hasonszenvi orvosegyesület, 65 járóorvoslati intézet s 5 kórház, melyek közül kettő Londonban mint kóroda a tanításra szolgál.

Németország 500 hasonsz. orvost, 3 hirlapot, 11 egyesület s 10 kórházat számlál. Magában Bécsben 3 hasonsz. kórház van: a Lipótvárosban 40 ágygyal, Gumpendorfban 60 ágy egy magántanár vezetése alatt, s Sechshausbau 200 ágygyal.

Páris 112 hasonsz. orvossal, 2 hirlappal, 2 egyesülettel, s 2 kitünően felszerelt és kezelt hasonsz. gyógyszerházzal bír.

Oroszország városai közül Pétervár 13 hasonsz. orvost egy hirlapot, 2 kórházat (ezek közül az egyik, a testőrség számára állapított 200 ágygyal) s egy középponti gyógyszerházt bír; Moskau 12 orvost, egy hirlapot, egy kórházat s egy gyógyszerházt; Niszny-Nowgorod egy kórházat, mely a nagyhirű Bojánus tr. által vezetetik, s melyhez a múlt évben 3000 beteg folyamodott; — s végre Riga 5 hasonszenvi orvost, s egy gyógyszerházt bírnak felmutatni. A földnek minden részében tehát, a mennyire a műveltség eljutott, terjedése folyton növekvőben van.

A hasonszenvészet eszerint gyakorlatilag alkalmas gyógymódnak bizonyul, s miután az összes gyógyászat bizonyos határokon belül gyakorlati tudomány, minden lelkiismeretes orvosnak kötelessége, épen azért, mert a gyógyászat mint összegyógytudomány még általában elégtelenségben szenved, megismerkedni egy oly fontos és gyakorlati

hasznu gyógymóddal, mint a hasonszenvészet, hogy így az egyes esetekben azt választ-hassa, melyet gyakorlatilag legalkalmas-bnak felismerni alkalma volt.

Mert a nemes, igazságszerető és hivatásának tökéletesen helyt állni akaró orvost már maga a szent kötelességérzet kell, hogy arra ösztönözze, hogy semmit se mulasszon el, mi ál-tal látkörét a szenvedő emberiség érdekében tágíthassa; az ilyennek nem szabad önelégültséggel a könnyelműség és ké-nyelem párnáin ringatózni, s magát új tapasztalatok gyűj-tésében előítéletek által gátoltatni; nem szabad neki mások állítólagos tapasztalatainak megvizsgálását, és ha azok he-lyeseknek bizonyultak, azoknak megerősítését elmulasztani.

Az ilyen, hivatása mellett lelkesülő gyógyász, a kitű-zött cél értelmében: — az igazat és legjobbat találni fel, — semmitsem fog elvetni, mielőtt azt kísérlet alá nem vette és minden felületes ítéllettől irtózva, mindenben csak a do-log lényegének megértésére fog törekedni — és sohasem fog a sötétfejúek seregéhez csatlakozni, kik megelégedve helytelen nézpontjaikkal, magukat ámitják és másokat is öntudatlanul félrevezetnek.

Mennyire nagy a vétségeknek száma ezen irányban, azt a mindennapi tapasztalás eléggé mutatja. Eltekintve az orvosi tudomány szánalomra méltó törpéinek irodalmi fércz-műveitől, kik feledik, hogy mindenkinek az egyetemi iskolapadok elhagyása után a legkedvezőbb eset-ben és a legkiválóbb szellemi tehetségek mellett is még hosszú ideig kell az élet iskolájában érnie, mielőtt illetékes vezetőként léphet föl; — elég gyakran vétkeznek ez értelemben még az ugynevezett jobbak is. Egy szellem-dús, a természettudományokban igen jártas, a természettu-dományoknak egyikében hírneves szakférfiu, ki a hasonszen-vészet lényegét jól ismerve, annak híve is, egy alkalommal úgy nyilatkozott, hogy ő úgy találta, miszerint kevés kivétellel, a legtöbb allopatha — azon pillanatban, mely-ben a hasonszenvészetről kezd beszélni, minden logikát, alaposságot és biztosságot egyszerre elveszít, — a mint ez rendesen szokott történni, ha valaki, legyen az egyébként a legderekabb ember, egy tárgyról, mely előtte idegen, a

szakértő hangján kezd szólni. Sőt hogy ő a hasonszenvészet felett alkalmmilag kimondott ítéletnek minőségében és módjában a legbiztosabb mértékét találja ezen urak képzettség- és mivelődés fokának megítélésére. Majd az mondják: „a hasonszenvészek semmivel gyógyítanak“ — majd a legerősebb mérgekkel való könnyelmű játszadozással gyanusítanak; majd azt hallani ismét, „hisz mi is csaknem hasonszenvileg kezelünk, mi is csak alig adunk gyógyszereket és a természetet hagyjuk működni“ és ismét más oldalról: „a hasonszenvészek nem oly ártatlanok és ártalmatlanok mint a hogy látszik, gyógyszereik, melyeket alkalmaznak, sokkal bellegesebb és veszélyesebb hatányok, mint a miéink;“ és aztán: „hisz az újabb hasonszenvészek nem egyebek, mint álczás allopáthák s azért ezen titokszerhősöket veszélyes tevékenységükben meg kell gátolni.“ stb. És ezen téves nézetek a legkönnyelműbb módon a legbuzgóbban terjesztetnek naponkint. Hogyan tisztuljanak aztán az eszmék, hogyan ismertessék fel ily módon az igazság?

Azonban az okultak száma mégis egyre szaporodik, és az óvatos és bíráló gondolkodóknak serege a tagadhatlan tények láttára naponkint növekszik.

Nézpontjaink száma szerint szűkül vagy tágul látkörünk, és ugyanazon arányban, melyben ismereteink, azaz nézpontjaink szaporodnak, tudományunk is tágabb és ítéletünk is alaposabb és helyesebb lesz. A fiatalabb nemzedékre nézve lehetségessé tenni, hogy minél több nézpontot szerezhessen magának és épen ezáltal látkörét kiterjeszhesse — ez kötelessége mindenkinek, ki a mivelődést és haladást a tudományokban előmozdítani akarja. Ezen kötelesség teljesítésénél az ebből származó áldás is csakhamar érezhetővé váland.

A hasonszenvi gyógymód nem ismeréséből folyik a hasonszenvészek gyógyszerkiszolgáltatási jogának megtámadása is, a mely megtámadás ellen mind a szenvedő emberiség érdekében, mind a tudományos gyógyászat lehetőségig pontos gyakorlatának érdekében ezen a legünnepélyesebben kell tiltakoznunk. Gyógyszerki-

szolgáltatási jogunknak megtámadása a legszűkkeblűbb, leg-rövidlátóbb és leghaladásellenesebb törekvést képezi mind-azoknak, kik a helyett, hogy a tudomány szabadsága mellett harcolnának, megfoghatlanul a magánérdekek harczosai-ként lépnek fel.

A gyógyszerkiszolgáltatási szabadság a haladást képviselő gyógytudománynak szükségképi és nélkülözhetlen jogát képezi, és ezen alapjog szükséges biztosításának bebonyitása további fejtegetésünk tárgya.

Az orvosi tudomány mint gyakorlati tudomány folytonos fejlődésnek utján halad, és igazsagai csak lassanként találhatók és építhetők fel szabad fürkészet által.

Az államnak kötelessége e fejlődést nem csak lehetségesíteni, hanem elősegíteni is és csak akkor gátolni, ha céljának meg nem felel, ha megszűnt hasznos lenni.

Ezen igazságnak elismerésében és méltánylásában Magyarország az 1837-ik év télutó hava 10-éről kelt udvari kancellariai rendelet által az 1819-diki legmagasb rendelet, melynél fogva a hasonszenvészet gyakorlása, mint ellenei által a kormány által veszélyesnek ecsetelt gyógymód meg volt tiltva, ismét megszünttetett és hatályon kívül helyeztetett. Az időközben egyre terjedő és elismerésben növekvő s oly sokszorosan igazolt gyógymód az 1846-ik év télelő hava 9-iki udvari kancellariai rendelet által (tartományi törvénygyűjtemény 147. sz. 372. lap, a törvénykezési szabályrendeletek gyűjteménye 1007. sz.) még szélesebb jog-alapban részeltetett. Ebben a hasonszenvi orvosok mint okleveles orvostudorok, de csakis mint ilyenek orvosi gyakorlatra jogosultaknak nyilvánítatnak és a hasonszenvészet kérdéseiben illetékes szakférfiakul ismertetnek el, és az ezen rendelet által biztosított gyógyszerkiszolgáltatási jog által eltávolítottatik egyszersmind a főakadály, mely a fiatal iskola fejlődésére a leggátlóbb behatással lenne.

A rendelet így hangzik :

„A hasonszenvi gyógymód alkalmazásánál életbeléptendő rendszabályokat illetőleg Ő Felsége az 1846-ik év tél-elő havának 5-éről kelt legmagasb elhatározása folytán a következőket kegyeskedett elrendelni :

A gyógy- és sebésztannak illetéktelen gyakorlása, va-

lamint a kuruzslás ellen általában főnálló szabályrendeletek a hasonszenvi gyógymód előtérbe állításánál is érvényesek. A hasonszenvi gyógymódhoz szükséges ősoldatok és készülékek csak a gyógytárakból rendelhetők, de ezen gyógyszerek a hasonszenvi orvosok által higitásokban és dörzsökben díjtalanul tetszés szerént nyujthatók a betegnek; azonban ez utóbbi esetben a gyógyszerrel mindig az orvosnak aláírásával ellátott gyógyszerlevélkét is kell adni a gyógyszernek, valamint a higitás- vagy dörzs-fokának pontos megjelölésével.

Ha a hasonszenvi gyógymód alkalmazásánál az orvos részéről büntetésre méltó eljárásnak alapos gyanuja keletkezett, akkor az orvosi karon kívül mindig elméletileg és gyakorlatilag kitünőbb hasonszenvi orvosok iz hallgatandók ki és azután az összes körülményeknek figyelembe vételével a rendeletek világos értelme szerént kell itélni. Ezen legmagasb elhatározásról a tartományszék a további megfelelő rendelkezés végett tudósittatik.“

Ezen udvari rendelet képezi a hasonszenvi orvosoknak jogalapját az egész osztrák birodalomban, és Magyarországon is, mely egészségügyi rendeleteit ezelőtt a magy. kir. udv. kancelláriától kapta. Ezen rendelet érvényben marad mindaddig, mig hazai törvényhozásunk új egészségügyi szabályrendeletekről nem gondoskodik s kiinduló pontját képezi egyszersmind a hasonszenvi orvosok eljárásának és működésének.

Ha tekintjük s figyelemmel kísérjük a hazai egészségügyeknek már most tervezett s nemsokára bekövetkező újjalakítását és a gyógyászati szabályrendeleteknek ezzel kapcsolatban járó módosítását: a hasonszenvészet elleneit, kik a hasonszenvészetnek még mai napig fennlevő tisztázatlan és igazságtalan jogi és politikai helyzeténél fogva még mindig egyedül birnak hivatalos befolyással, igen élénk sürgésben és tevékenységben találjuk, hogy felhasználva ezen átmeneti időszakot, a gyógyszerkiszolgáltatási jog megszüntetésének kieszközlése által a hasonszenvészetet tönkre tegyék; mi azonban a férfiú szigorú kötelességének tartva az igazságért küzdve azt védeni, a h a l a d á s zászlója alatt, a

szükkeblűek, közömbösek és tévútra vezetettek táborából álló nagy tömeggel bátran szembeszállunk.

Tagadhatlan, hogy az orvosi ügyek reformja a legfontosabb kérdéseknek egyike, de az is bizonyos, hogy ezen kérdésnek nagy jelentőségét csak kevesen képesek kellően felfogni; sőt azt merjük állítani, hogy megfelelőleg a haladó művelődésnek — egészben — még azok közt is sokan csak felette hiányosan fogják fel, kik azt a legélénkebben sürgetik. Ha az e tárgyban magukat előtérbe toló szóvivőinknek reformjavaslatait összehasonlítjuk az Angolországban érvényes törvényekkel, úgy csakhamar be fogjuk látni annak okát, miért nem képezhetünk mi, czéhszellelem rabságában élő zsellérek még ma sem igazi haladó-állapotot. Az emberek nagyobb számának fogalma sincs az önálló gondolkodásnak becséről, s folytonosan, minden dologban és minden tekintetben külső hatalmi állásokban és külső tekintélyekben keresi támaszát.

Ha már most a tekintélyek is kényelmes nyugalomuknak és érdekeiknek kedvéért czéhszellemeük, úgy minden haladás csaknem lehetlenné válik.

„Noha az orvosi tudománynak czéhes alkata már általában egyenlőn vészes mind a tudományra, mind a gyakorlatra nézve,“ ugymond La faurie „a dolog még rosszabb lesz azáltal, hogy ezen czéh-élet maga is újból két egymással mereven szemben álló czélre szakad: az orvosokéra és a gyógyszerészekére. Ezen különválasztás azonban nem kezdettől fogva létezett. Csak a complicált recepttel lett természetszerű szükségességgé, és amint általában érvényre fog emelkedni ismét az egyszerű gyógyszereknek alkalmazása, az orvosok, hogy a gyógyászat szigoruan természettudományi jellemmel birjon, szükség hogy általában visszanyerjék az őket jogosan megillető gyógyszerkiszolgáltatási jogot, mert ha betegségeknek gyógyítása forog szóban, nemcsak a gyógyszerek neme, hanem első rendben azoknak idején való alkalmazása és kifogástalan jósága esik tekintet alá. E tekintetben azonban nélkülözünk a gyógyszerészszel szemben minden gyakorlati, valódi biztosságot nyújtó ellenőrzést, és az egyetlen természetes és gyakorlati biztosíték a gyógyszernek jóságára és megfelelő kiszolgáltatására nézve csakis

abban rejthetik, hogy az, ki a gyógyszert nyújtja, maga is kétségbevonhatlan érdekekkel bírjon arra nézve, hogy a kiszolgáltatás helyesen történjék. Ily érdekekkel azonban a beteg kivül senki sem bír oly nagy mértékben, mint maga az orvos.“

Ezen kérdésnek nemzetgazdasági oldalát itt bonczolás alá sem akarjuk venni, hanem csak egyszerűen egy felette érdekes műre utalunk t. i. Brefeld porosz egészségügyi tanácsosnak Boroszlóban „Die Apotheke, Schutz oder Freiheit“ czimű 1863-ban megjelent művére. Szerző kimutatja, hogy a porosz nép a czéhes szabott áraknak következtében gyógyszereiért nem kevesebbet mint két millió ezüst tallért félülfizet. Nem kell azonban hinni, hogy a nép betegségeinek ezen megadóztatása azoknak előnyére történik, kik a gyógyszertárakat jelenleg birják. Legnagyobb részt azoknak zsebébe folynak ez összegek, kik a gyógyszertáraknak a takasák által oly jelentékenyen emelkedett értékét arra használják, hogy gyógyszertáraikat eladják. Az 1815-dik évben életbeléptetett új árszabály ugyanis Poroszországban valószínűs eladási móriát idézett elő, mely által eddig 28—29 millió tallérnyi nyereség rakatott zsebre. Ezen nyereség már most jelenleg a vevőkre nehezül oly töke-teherként, a melyért a jelen tulajdonosok elődjeiknek évenként 1,440,000 ezüst tallért fizetnek kamatok fejében. Hogy ilyen adóssági teher nem épen járul a gyógyszertáraknak javításához, az természetes. Ha még ezenfelül összehasonlítjuk a gyógyszerek kereskedelmi vételárait a gyógytár-árszabályi árakkal, csaknem 1700 pCt. nyereséget találunk.

Oly jeles egészségügyi tisztviselő kutatásainak eredményei, a minő Brefeld F. tr. ki hosszú ideig volt megbizva a gyógyszertárak fölötti felügyelettel, csakugyan nagyon kellemetlenek és háborítók olyanokra nézve, kik eddig a meggondolás hiányában minden gyógyszertárt egyenlő jónak tartottak, és a czéhet valódi biztositéknak tekintették a gyógyszereknek jóságára nézve. Azonban a pusztá hitnek ily dologban mi becse sincs, és minthogy a tényeket nem lehet elvitázni, Poroszországban is már elkezdették a gyógyszertáraknak osztályozását: felosztották pedig azokat 5 osztályra. A középszám 3 azoknak,

melyek semmi lényeges gáncsolásra sem szolgáltatnak okot és az ötös száma legnagyobb hiányosságnak megjelésére szolgál. Tehát 5 különféle osztály — a biztosítékoknak egész választéka nyújtatik a czéh által a hívő közönségnek a gyógyszerek jóságára nézve; — mit jelenthet ez már most észszerüen egyebet, mint, hogy a biztosíték — semmi? Azt fogják tán sokan ellenvetni, hogy a hatóságnak feladata az ily állapotoknak elhárítása. Azonban mennyi biztosítékot nyújtanak a gyógyszertár-vizsgálások a dolog természetére nézve, azt mindegyikünk tudja. Már pedig ellenőrző orvosi testőrséget csak nem lehet, mint Brefeld helyesen megjegyzi, minden gyógyszertárba állítani.

Csak a czéhviszonyoknak módosítása lehetségesíti ezen körülményeknek szabályozását. A valódi szabadságra érett nemzeteknél, mint például az angoloknál és belgáknál, általános előhaladottabb politikai és társadalmi műveltségökkel összhangzatban, az orvosi ügyek is szabadabb és természet-szerűbb alakulását nyertek, és e tekintetben mindenesetre nem csekély jelentőségű az 1862-ik évi londoni ipar- és művészeti kiállításnak hivatalos jelentéseiből annak megtudása, hogy az angol gyógyszerészet „daczára az iparszabadságnak“ egyre emelkedik.

Bármely szempontból tekintsük is a gyógyszerészczehet, mondja Lafaurie észszerüen védeni azt egyik szempontból sem lehet. Létezése egy cseppel sem bir több jogosultságot felmutatni, mint a czéheknek bármelyike; sőt azt lehet mondani, hogy a gyógyszerész-czéh különválasztatásában a gyógyászatól a népnek még többet ártott, és a művelődésnek még nagyobb akadálya volt, mint amazok. Mert a dolog természetében fekszik, hogy a babonás hit egyetemes gyógyszerekben és a kuruzslás átalában nem kevésbé mozdittatik elő az által, hogy a gyógyszerészek anélkül, hogy a betegségekből értenének valamit, szolgáltatják ki a gyógyszereket, sok gyógyszerert pedig még orvosi rendelet nélkül is. Eltekintve attól, hogy emellett számos betegségnek tökéletesen észszerütlen, vészes kezelése el nem maradhat, az eféle gyógyszerkereskedés kétségtelenül még azon ferdeséget is istápolja, hogy a közönség mindinkább hozzászokik a gyógyszereket a kóreset sajátszerűségével való összefüggés nélkül, valami egyetem-

legesnek csodaszzerűen hatónak tekinteni, a helyett, hogy hozzászoknék azok hatásában mi egyebet sem keresni és látni, mint bizonyos törvények szerint és csak bizonyos törvények és feltételek alatt ható természetereket.

A zárkövetkeztetések, a melyekre a hasonszenvészetnek tapasztalatai vezettek, teljesen feljogosítanak az allopathicus iskola fennálló modern lénytani és helyi boncztani nézeteinek és gyakorlati eljárásának bukását kikiáltani. Bizonyára óhajtható volna, hogy ezen kérdés tudományos vitatkozás tárgyává tétetnék és mi valóban nem térnénk ki előle, csak azon kérést kockáztatjuk, hogy e mellett az elferdítést tán mellőzni lehetne.

A kórtan modern lénytani (ontologiai) jellegében a gyógytanbani valódi észszerű eljárást lehetlenné teszi — mert a helyi boncztani változásoknak egyoldalú észlelete által a kórfolyamatoknak élettani szemléletét elhanyagolja.

Vajjon mármost a gyógytan a régibb lénytani vagy az új egyoldalú boncztani iránynak értelmében nyeri-e alkalmazását, az rossz következményeinek tekintetében tökéletesen mindegy. Ez a felületességnek útja, a melyen soha senki meg nem tanulja, hogy csak a betegségfolyamatok egyes tényezőinek, a mennyire jelenlegi eszközeink és ismereteink szerint lehetséges, minden vonatkozásukban és egymáshoz viszonyaikban való lehető legpontosabb ismerete képesít annak megítélésére, hol fekszenek a gyógytani támpontok, mi gyógyítható vagy mi képezheti a gyógyítás tárgyát, és mi van már minden sikeres behatás alól elvonva.

De egyes egyedül ezen irány képes csak bennünket az óhajtott célra vezetni s csakis ez uton érzük azt el.

Ez a hasonszenvészek iránya! Támaszkodva az élettani igazságra és gyógytanunk tapasztalatinak elvitázhatlan bizonyítékaira folytatjuk utunkat és minden tudós és lelkiismeretes ellenünket teljes tisztelettel üdvözlünk utunkon — de fájdalom oly helyzetben vagyunk, hogy tudós ellentétek helyett még mindig a tudomány proletariusaival van dolgunk.

A tapasztalás kérlelhetlen tanító, és az idő végre minden elnyomott igazságot mégis győzelemre segít, és habár ifju iskolánk keletkezése óta főleg kis adagai miatt támad-

tatott meg, mégis igazságul ismertetik el, „hogy igen nagy számú hatások nagyságának megbecslésére a súly ugyan egészen alkalmas és azonkívül nagyon kényelmes mértékül szolgál, amint ez különösen minden tömeges hatásról áll; de szemlátonást nagyon is messze menne az, ki már most e szerint fel akarná venni, hogy a súlyegységek a testek összes hatásmódjainak meghatározására elégségesek. Hogy más természettüneményekről ne szóljunk, már az érintési vilanyosságnak hatása is nem súlyegységek szerint mérendő.

Mielőtt tehát valamit nagynak vagy kicsinynek mondhatnánk, sőt bármit látszólagos jelentéktelensége miatt, az agyrégek országába utalhatnánk, mindenekelőtt kimutatnunk és igazolnunk kell az egységet, mely alapul vétetett fel, hogy szerénte lehessen meghatározni, valljon megítélésénél a mérleg vagy hüvelykmérő után kell-e nyulni. Ezt jól megfontolva, tehát mintegy például kérdem: minő joggal határoztatik meg a gyógyszereknek hatása súlyuk szerént és miért nem inkább ható felületüknek nagysága vagy mértéke szerént? Vagy más szavakkal: valljon a gyógytesteknek belső, vagy csak külső, az érzékvilággal érintkező részei tételezik-e fel ezeknek gyógyerejét? Valamely testnek természeti felülete alatt, ellentétben annak számtani felületével mindazon testparányoknak összege értetik, melyek legalább egy irányban másnemü parányokkal környezvék. Ebből már most közvetlenül következik, hogy olyan testek, melyek összetöretnek, vagy más módon kicsinyítettnek, szükségkép jelentékenyen nyernek felületben, a mennyiben ekkor azon parányok, melyek előbb a testnek beljében voltak, s környező közeggel lépnek érintkezésbe és azonnal az új felületnek egy részét képezik. De ép oly világos ellenkezőleg, hogy két vagy több egynemü test, melyek előbb egy egészet képeztek, vagy máskülömben pontosan egybeillenek, ha egybeillesztetnek, legalább a tulajdonképi érintéshelyeken, a hol szükségkép minden közöttük levőt el kell gondolni, kölcsönösen elvesztik illető felületeiket.

Ezen tárgynak kissé pontosabb megtekintése továbbá azon eredményre vezet, hogy az összfelület legalább ugyanazon mértékben és legtöbbsnyire még nagyobb mértékben

növekszik, a melyben az egyes részecseknek átmérői kibővülnek. Tehát ha például egy köbhüvelyk nagyságu test köporszerűvé töretik össze, a mikor egy milliónál is több egyes részecskére bomlik, akkor felülete, mint egy nagyon egyszerű számításból kitűnik, már vagy hat—hét négyszög lábnnyira növekedett. Górcsővi vizsgálatokból kitűnik továbbá, hogy a légen felbomlott mésznek még észrevehető részeit, vagy az ásványporladéknak (vas-, rézpurhának) nemkülömben számos egyéb a természet vagy művészet által előállított porszerű testeknek részecseit a fentemlített köporszerű szemcsék nagyságra nézve száz meg százszorosan felülmulják. Ha tehát a fentemlített test utóbbi finomságu porrá dörzsöltetik szét, akkor az összfelület már többet tesz ki ezer négyszöglábnál.

Hogy azonban már most az egész felület valóban természetivé és hatásossá legyen, mindjárt kezdettől fogva annak megakadályozására kell törekedni, hogy az egyes részecsek egymás között érintkezzenek, a mi aligha eszközölhető más módon, mint ha a kérdéses anyag már a z o n n a l kezdetben valamely egyéb idegenszerű testtel, például tej-czukorral, mint közeggel vegyítettik és ezzel együtt dörzsöltetik szét; de az illető közegnek vagy az említett segédszernek elégséges mennyiségben kell hozzávegyítve lennie. Ezen tények természettörvényileg igazolják a hasonszenvi dörzsöknek és higitásoknak rendkívüli hatásképességét.“

Nagyon messzire vezetne e tárgynak még további részletezése, csak azt akarjuk még kiemelni, hogy az emberi szervezetben, sejtes szerkezetű következtében a fajlagosan egymástól oly sokszorosan különböző szövet elemei életműködésének megítélésére a mennyiség, a súly és a térfogat nagyságának mozzanata magában még nem elégséges.

Minden anyag mérhető és mérhetlen mennyiségei mellett a mennyiség mozzanata szerint még különféle specificus tulajdonokkal is bír, a melyek által más anyagokhoz bizonyos viszonyban áll. Az anyagoknak mint gyógyanyagoknak ezen viszonylagos működését és hatását a szervezetnek elemeire kikutatni — képezi a gyógytudomány felada-

tát, a mely azonban ellentefeinknek fentebb érintett utján bizonyára nem igen fog megoldatni.

Virchow azt mondja: „Ha Kolumbus is megmaradt volna a régi pórhitben és azért mert az óvilág partjairól az ujat nem láthatta, az utóbbit nem létezönek tartotta volna, és ha minden utánna élő ember ép oly tunya eszü lett volna, akkor az egyesült államok reánk nézve még mai napig sem léteznének. De léteznek, s rejtsek bár az ó világbeli összes urak fejeiket strutz madarakként a homokba, még ez is füleikbe harangozandja létezésüket.“ A természettudományi nézletből kitünik, hogy minden ítélet végre is csak az érzéki nézleten alapszik. Ez az oka, hogy a természettudomány az általa megközelithető dolgok mezején csak az érzéki észleletet és az egészséges gondolkozást ismeri el — de azt nem kell még külön fejtegetni, hogy a pusztá észlelet gondolkozás nélkül nem képesít ítéletre.

Az orvosnak feladata a testeknek tulajdonságait fűrkészni, és így tenni felismerhetőkké a törvényeket, a melyek természetes folyamuknak utját szabályozzák. Ha mármost számos észlelt tüneményeknek magyarázata hasztalanul kísértetik meg, akkor ennek oka abban rejlik, hogy a kérdésnek megoldására még bizonyos előfeltételek hiányznak. Azonban a törekvés azokat mégis megmagyarázni akarni az egyesült munkálkodás által mindinkább támogatatik és minden nap új anyagot, és új bizonyítékokat hoz a bizonyítás lehetőségére.

Noha a hit és a tudás két külön mező, mégis az emberi szellemnek természetszerű korlátainál fogva természetes, hogy az utóbbi gyakran csap át az előbbinek határába. Tehát némileg a tudományban is vannak racionálisták supra-racionálisták, és ez egyetlen téren sem tünik fel oly világosan mint a tapasztalati tudományokban, tehát a gyógytamban és így a hasonszenvészetben is.

E szerént a hasonszenvészek táborában is találhatók Hahnemann óta felekezetek, miként mindazon téreken, melyek életképesek és fejlődésnek indultak.

Van a hasonszenvi táborban szélső baloldal, melyhez a skeptikusok tartoznak, kik az eklekticismusnak hódolnak, van baloldal és balközép, kik a modern tudomány fejlesztői

és hívei, és kiknek száma folyton növekvőben van és a kik reformálólág haladnak előre; számra nézve velök megegyező még most a jobb oldal és a jobb közép, hova az empirikusok tartoznak, kik Hahnemann tanának szorosb értelemben vett hívei. Valamint a szélső bal, úgy a szélső jobb is képviselve van, melyhez a mystikusok tartoznak. De a vita ezen felekezetek közt főkép csak az adagok mekkorasága körül forog, és a főpontokban egyesség uralkodik. Ezt bizonyítja a központi gyülekezett által 1867-ben elhatározott s az összes hasonszenvészek által elfogadott négy alaptétel is, a melyeknek negyediké így hangzik: „a hasonszenvi adagok egész fokozati sorozatának használata minden hasonszenvi orvosnak tetszésére és belátására bizandó.“

Már ma meghatározni akarni, hol a jogosultságnak határa, még lehetetlen. Harting azt mondja: Nagy és kicsiny, mint a dolgoknak értékét megszorító tulajdonságok az igazi természetbuvárra nézve nem léteznek.

A legmagasb hasonszenvi hatányokat ide nem értve csak annyit akarunk kiemelni, hogy nem lehet tagadni, hogy az alantabb dörzsökben és hígításokban van anyag, mert az anyagnak jelenléte kémelés által kimutatható. A vas-, éreny-, higany-, kénmáj, ón- stb. dörzsökben görcsövel a gyógyszerparányokat egész tisztán ki lehet mutatni. Az ón harmadik dörzsének (1: 10) egy szeméremben közel 576 millió eloszlott és még osztható ónszemcse tartalmaztatik. Egy ilyen fémszemcsének köbtartalma legalább 64-szer kisebb mint egy ember vértestecsnek köbtartalma.

Tessék e fölött higgadtan és nyugodtan elmélkedni! legyen a lelkiismeretesség a szellem járszalaga — és a szenvedélytől ment igazságosságnak érzetében történt elmélyedés bizonyára közelebb hozandja önöket hozzánk!

A hatálynak határa az anyag mertéke szerint meg nem határozható, és anélkül, hogy a legmagasb hatányoknak harczosai lennének, mindenki irányában igazságosak vagyunk, küzdjön az bár a fajlagosságnak álláspontjáról akár a legmagasb hatányoknak hatályossága mellett is.

A hasonszenvészek gyógyulás alatt képzésfolyamatot értenek, mely a természet általánosan uralkodó képzés-törvé-

nyeinek van alávetve, és ezen felfogásukban elvük szellemének megfelelőleg specificus szerek feltalálásában fáradoznak.

Mint hogy minden gyógyanyag saját szerű hatásait nyilvánítja, minden hozzájavegyített, habár csak némileg is elütő más anyag azt hatásában szükségkép zavarja: természetes, hogy ezen bizonyos hatásoknak tiszta kifejtéséhez szükséges a gyógyszernek egyszerű alakbani való nyujtása.

A hasonszenvi gyógyszeradagoknak aránylagos kicsinyisége kezelésre nézve nagy tisztaságot és pontosságot igényel, és a csekély adagnagyság mint a fajlagosságának követelménye, a mennyiben a beteg en meg le p e t t s z ö v e t e l e m e k r e k ö z v e t l e n ü l h a t s a z o k a t o l y m ó d o n é r i n t i, hogy minőségük ragadtatik meg csakis a fajlagosság alapján bir hatással. Az adagnak mennyisége tehát csak a szer minőségének következménye és nem a földolog annak megválasztásánál, hanem csak szükséges mellékfeltétel, mely lényegesen járul a czélszerűséghez, a helyes kivitelnek lehetőségéhez és így viszont külön feltételeket tölt be.

A hasonszenvi gyógyszer által már most a természet-folyamat olyképen gyámolítandó, hogy mint specificus gyógyszer kis adagokban a szerves folyamatnak szabályellenes mozgásnyilvánítására változtatólag és szabályzólag hasson, és pedig mint gyógyhatány, melynek parányai a beteg en bántalmazott szövetek elemi alkatrészeihez rokonsági viszonyban állanak.

Ezen anyagok nagyobb mérvben rövidebb vagy hosszabb ideig folytatott adagulásuknál bizonyos szervek bizonyos szövetelemeinek csoportjaiban, a mely szervekhez kiváló viszonyban állanak, azaz a melyekre specificus hatással birnak, a szövettani összhangzatot megzavarhatják, és az ebből keletkező rendellenességek hasonlósággal is birnak bizonyos kórfolyamatokéihoz: a hasonszenvészet elve szerint azonban kis adagokban nyujtva, azoknak hatása nem fog a fokozott élettani lendítés határain túlelnedni.

A szövetek alkatelemeinek és a gyógyszerparányoknak rokonsága által ugyanis a parányi gyógyszer-erő ama hatánynya fokozódik, mely a megfelelő esetben a szükséges lendületet adja a szövettani zavar szabályozására, az az a gyógyösztön gyámolítására.

Az ezen rokonsági törvényt alkotó vegytermészettani erőket hatásukban elméletileg megnagyarázni akarni, nagyon is nagy elhamarkodás volna — s egyelőre be kell érniünk csupán azon ténynyel, mely legfelebb annyit gyanítat, hogy ezen folyamatok, az élettani táp- és alkotó folyamatokhoz hasonlóan, a sejtekben járnak le.

Az egymással összekötött elemi anyagoknak szabályos parányösszelése (combination) és az ennek megfelelő mozgás, hatás, és ellenhatás képezik az egészségnek maradandó jellemét; ha a paránymozgás és az elemi egymáshozsorakozás szabályellenessé lesz, az ebből folyó összetett táplálási és alakítási eltérések képviselik azt, mit kórfolyamatnak nevezünk, és a szerves élet ily eltéréseinek beálltával, adva van valamely betegségnek kezdete.

Szövetteni balarányok, elemi zavarok, akadályozott vagy fokozott paránymozgás és parányvonzás képezik a megbetegülésnek lényegét és szolgáltatnak okot élettzavarokra. A tudomány lelkiismeretes kémlésének és észlelésének feladata kifürkészni ezen folyamatoknak oki összefüggését.

A természettudományi buvárlatnak minden irányában már csakugyan ezen értelemben, az új kor szellemében, a szabatos kísérletnek segélyével dolgoznak az egyes buvárok, csupán csak a gyógytan maradt meg régi gyámoltalanságában, és nem volt képes a durva tapasztalatiság békőiből szabadulni, míg végre Hahnemann új módszere által fel nem szabadított.

Hahnemann új gyógytudománya sarkpontjainak felállítása általt. i.:

1) az ugynevezett gyógyanyagok hatása kikémlésének szükségessége az egészséges szervezeten,

2) az egyszerű gyógyhatányok alkalmazása az ebből eredményezett fajlagossági az az rokonsági törvény szerént, s végre

3) az ezzel járó gyógyszerészeti mű és hástánireform elkerülhetlensége, mely szerint ezen egyszerű gyógyhatányok csak dörzsök és higitásokban, még pedig egyénitve az egész fokozaton át használhatók — a gyógytudo-

mányoly rendszerré emeltetett, melynek alapján a megfelelő módszer sem volt mellőzhető.

Ezen nagyszerű reformáló átalakulással a gyógytanban természetesen beköszöntött a gyakorlatban is a szabatosabb eljárás időpontja és az új gyógytannak ezen új gyógyhatás- és műtan elfogadása alapján megkellett válni a régi vérré vált gyógyszerészeti vakszokástól. A Hahnemann által kiküzdött gyógyszerkiszolgáltatási jog, ahogyan az új gyógytan szabatosan és alaposan gyakoroltathassék és képezthessék, alapfeltételnek és természetszükséges követelménynek bizonyult; mert a gyógyításhoz megkivántató gyógyanyagok megbízhatósága nélkül az ujon nyert gyógyelv, melyért minden hasonszenvész mint gyógyász és buvár sikra száll, aligha lett volna biztosítható.

A hasonszenvészek helyi és minőségi fajlagos gyógyanyagai, melyek által a többi gyógytudományszakok alkalmazott felhasználásával megtörték az utat a specifikus gyógyeljáráshoz, tevékenységüknek jellemző magvát képezik; mert éppen ebben különböznek az allopathák iskolájától, mely általában praesumtív rationalisticus irányban mindig csak a koronként uralgó kórtani nézetekhez alkalmazkodva, vezérelvet és minden módszert nélkülözve, még szükségét sem érzi az elodázhatlan reformnak s még kevésbé sejtí annak feltételeit.

A gyógyszerkiszolgáltatási jog kiegészítő része a hasonszenvi gyógytan módszerének, a melynek elragadásába a hasonszenvészek soha, de soha sem egyezhetnek bele, hogy tanjok meg ne semmisíttessék és hogy azon közömbös és lelketlen üzerek közé ne süllyedjenek, kik saját elégtelenségüknek érzetében, a helyett hogy a tudománnyal foglalkoznának és azt ápolnák, mint orlovagok mások romlására törnek, hogy szétrombolják azt, mit édes maguk becsületes és kitartó szorgalommal felépíteni képesek nem voltak.

Hahnemann által tehát természettudománnyá emelve a gyógytan, természetes, hogy a gyógyszerkiszolgáltatási jog által a szabatos eljárásnak alapfeltételét tartotta szükségesnek biztosítani magának.

Ha a régi iskola a természettudományok többi ágainak gyors haladása által messze túlhaladva saját szégyenére ké-

peességében való lealázó hitetlenségnek lett martalékává, ugy ez saját hibája. A mig hagyományos felfogásának bilincseiből ki nem bontakozik, addig ép oly kevéssé fogja belátni feladatát.

A tudomány szabad, és sem szabadalmak sem oklevelek által el nem nyerhető s nem biztosítható, sem vámso-rompók és határörök által el nem zárható. A tudomány közös birtoka az emberi szellemnek, világít mint a nap, és azoknak kik nem akarják látni, mit sem használ, ha szemciket be is hunyják, azért mégis világít!

Ezt tanítja a hasonszenvészetnek története is.

Mily egyenlőtlen a küzdelem, melyet a reformált iskola egy félszázad óta elvtelen ellenével folytat. Ez utóbbi lát-szólagos legitimitásának hatalmas állásában mindent elkövet ennek elnyomására, befolyásának következtében még az államot is igénybe veszi — és mind hasztalan!

A hatalom elévült birtokának göggyével a hasonszen-vészetet még egyenjogunak sem akarja elismerni, hanem mindent mozgásba hoz, hogy az elnyomás művét eredmény-nyel folytathassa.

De mind hiába! Az igazságot örökre elnyomni, hiu tö-rekvés! A tudomány és elvitázhatlan joga mindenkor győ-zött.

Csak a hasonszenvészet történetében való teljes járat-lanság teszi lehetségessé és felfoghatóvá, hogy ellen-ségei Magyarországon a magy. kir. kormányt ily indit-ványokkal, mint a rimaszombati gyűlés kérvényének 3-dik pontja zavarba hozni nem bírulnak.

Ha bármely kormány elhatározásait vizsgáljuk is ezen ügyben, mindenütt azt látjuk, hogy az egynémely befolyá-sos ellenfél által koronként tévútra vezetett kormány vi-gyázatlan eljárásánál mindig önmagával jött ellenmon-dásba.

A bajor kir. kormány, mely, miként minden szabad-elvű kormány, a tudományt és művelését párfogásába vette, az 1834-ik évi öszutó 30-káról kelt rendelete által a hason-szenvészetnek biztosította tevékenységének szabad nyilvá-nítását.

Ezen intézkedés később az 1842-ik évi télhó 27-éről

kelt rendelet által részben ismét megszorított ugyan; de ezen megszorítás sohasem jutott gyakorlati érvényre és a kir. kormány egy további 1843. tavaszeli 15-kéről kelt elhatározás által közvetve ismét visszavonta azt, miután Bajorország hasonszenvi orvosai ezen szándéklatnak kivihetlenségét minden tekintetben kimutatták. Egy új ellenséges irányadó befolyás következtében az 1852. dik évi nyárutó 29-kéről kelt leirattal ezen elhatározás ismét visszavonott, de az 1854-ik nyárelő 5-kén egy új ministeri rendelet adott ki, a melynek értelmében 12 meghatározott gyógyszernek kiszolgáltatása szükség esetében még ott is, hol léteznek hasonszenvi gyógytárak, a hasonszenvi orvosoknak megengedett — sőt mi több, ezen 12 szerre szóló kiszolgáltatási jog szükség eseteiben ezen szernek megnevezése mellett a kir. miniszterium elhatározása folytán még a müncheni allopatha orvosokra is kiterjesztett.

Ezen ingadozás a kormányrendeletekben éppen a tilalomnak kivihetlensége mellett tanuskodik.

A porosz képviselőházhoz 1863-ban egy kérvény nyújtott be a hasonszenvi orvosok gyógyszerkiszolgáltatási jogának megszüntetéseért — a melyre csakhamar ellenkérvény következett, melyben viszont az 1843. év nyárelő havának 20-káról kelt rendelet által már törvényesen engedélyezett gyógyszerkiszolgáltatási jognak fentartása kérelmeztetik a hasonszenvészek által.

A kérvény arra utal, hogy a tudománynak s tanainak szabadsága általában a porosz alkotmány 17. cikkében biztosittatik, s hogy következésképp az orvosi tudománynak sem szabad fejlődésében s tökélyesülésében akadályoztatnia. De elnyomatnék és járomba hajtának, ha fejlődései legáldásthozóbb-, legjótékonyabb- és leggyümölcsözőbbjeinek egyikét, a hasonszenvészetet nemcsak régi bilincseiből ki nem szabadítanók, hanem még ujakba is vernők.

Mert a hasonszenvészet mint már mondatott tudományos átalakítása az összes gyógytannak, különösen a gyógyszerertannak s ez utóbbi alkalmazásának a betegágnál. A leglángeszűbb orvosok egyikének agyában megfogamzva, egészen a jelen természettudományok szellemében a kísérlet és az erre épített gondolkodás által, daczára ama számtalan

akadályoknak, melyeket önzés, és kényelem eléje gördítettek. oly elméleti és gyakorlati kiképzésre jutott, hogy jogosan követelhet politikai egyenlőséget.

Az 1843-dik év nyárelő hava 20-káról kelt szabályrendeletnek első cikkét és az 1843-ik év nyárhava 13-dikáról kelt udvari rendeletet a közoktatás- és egészségügyi miniszter egy 1862. év tél havának 14-kéről kelt rendelet által, daczára a hasonszenvi orvosoknak elleneik általi megelőzött bepanaszlásának az összegyűjtött tények és adatok pontos és lelkiismeretes megvizsgálása és megfontolása után részrehajlatlan igazságossággal a hasonszenvi orvosok előnyére terjeszté ki: a szerint mindazon feltételek biztosítandók a hasonszenvészet számára, melyek épségben maradására, fejlődésére és továbbfejlesztésére szükségesek. — A hasonsz. orvosok ezt annyival is inkább követelhetik, mivel minden követelménynek, melyet az állam tudományuk és művészetük tekintetében eléjük szabott, megfeleltek. Ők pedig kivétel nélkül mindnyájan a gyógyszerkiszolgáltatási jogot tanuk leglényegesebb életfeltételei egyikének és fenállására feltétlenül szükségesnek tartják. Maga Halnemann is azt mondá: nincs biztosabb mód a hasonszenvészetnek elnyomására, mint követőit eltiltani a gyógyszerkiszolgáltatástól. A dologba beavatott előtt nem titok, hogy az ilyen kérvénynek, — melyről a nem hasonszenvész Hoppé tanár joggal mondja: „hogy az ily kérvények szerzőinek és aláíróinak fogalmuk sincs a gyógytan magasabb kérdéseiről“ — célja a hasonszenvészetnek megsemmisítése.

Felesleges ily ellenekkel, kik ily lépéseket nem restelnek csak szóba is ereszkedni, de egyáltalában megfoghatlan, minő joggal ítélnének az ugynevezett legitim gyógytant követő orvosok állásuknak előkelő tulbecsülésében hasonszenvi szaktársaiknak eljárása fölött? A hasonszenvi orvosok mint orvostudorok ugyanazon tanulmányokat végeztek, ugyanazon vizsgálatokat állották ki, mint ők. A hasonszenvi orvosok tehát a dolog természetéből folyólag nem ugyanannyit tudnak, mint ellenei, hanem még valamivel többet, t. i. a hasonszenvi gyógytant is, a melyet az allopatha orvosok csak neve után ismernek. Ha a gyógy-

szerészek mint ilyenek az ő szellemükben és érdekükben, magánérdekeiket feljebb helyezik, mint a tudománynak általános érdekeit és ha osztályuknak, vagy bátran mondhatni czéhüknek, kiváltságait a jog és szabadság fölé helyezik, a melyekre a tudománynak és művészetnek fejlődésére és felvirágzására nélkülözhetlen szüksége van, ugy ezen nincs mit csodálkozni; de ha ezt orvosok teszik, akkor ezen eljárásnak megjelelésére nehéz megfelelő nevet vagy szót találni. Mert hogy a gyógytani kísérletnek pontossága megőriztethessék, minden igazi gyógyásznak legszentebb kötelessége marad és lesz mindig, a tudomány és művészet szabadsága legfőbb elvének a gyógyszerkiszolgáltatási jog sértetlenségét megóvni.

Ha áll, hogy valamely tapasztalati tudományban csak annak van és lehet szava és szavazata, ki kémléseket és kísérleteket tett híven és becsületesen a szükségkép meghatározott alakban és módon: ugy reánk hasonszenvészekre nézve annyival is inkább kötelesség, ezek jogosultságát elenséges támadások ellen védelmezni.

A fentemlített okmánynak végén áll: hogy a képviselőház méltányolva ezen kérdéseknek fontosságát, a tárgynak minden előítélettől ment megvizsgálása után óvakodni fog a gyógyszerkiszolgáltatási jog megszüntetésének kimondásától, mi már jelenben is, de különösen a jövő nemzedékek által elítéltettnék, a mint a Galilei biráinak végzését elítéljük.

A porosz kamara bizottmányi jelentésből megtudjuk továbbá, hogy a különféle iskolákat követő orvosok közötti jogegyenlőség a hasonszenvészeknek gyógyszerkiszolgáltatási joga által megsértettnek látszik ugyan lenni — hogy azonban nem tagadható, hogy a hasonszenvészeknek gyógyszereri mind az adagok kicsinségének tekintetében, mind készítmódjuk sajátságosága által oly lényegesen különböznek a gyógyszerek szokott készítmódjától, hogy a gyógyszerészek a hozzájuk intézett követelményeknek nagyon tökéletlenül felelnek meg Ezen bajnak elhárítására a kormánynak vagy a gyógyszerészeket kellett volna az orvosok előírásainak jobb és pontosabb teljesítésére szorítania, vagy pedig a házi gyógytár-tartási engedélyt, melynél

fogva az allopatha orvosoknak csak akkor szabad gyógytárt tartaniok, ha a helységben vagy közelében nincs gyógytár, kiterjeszteni minden orvosra, vagy végre a hasonszenvészeknek meg kellett adnia a kivételes jogot.

Az első út a legrszabatosabb lenne, ha a gyógyszerrendelésnek a gyógyszerkészítéstől való elválasztását egyszer mindenkorra elvileg meg akarnók állapítani, de akkor a gyógyszerészek iskolatörvényileg lennének kötelezndők és szorítandók a hasonszenvi gyógyszerkészítéshez szükségeseltető ismereteknek elsajátítására. A második út lenne a helyes, ha az orvosoknak általában kiterjedtebb jogot akarnánk adni a gyógyszerkiszolgáltatásra; mivel mindazon orvosok irányában, kik szabad gyógyszerkiszolgáltatási jogot igényelnek, egyenlön igazságos lenne és ez határozottabban jobb volna, mint a harmadik, mely a hasonszenvészek előnyösítésében állott. Azonban e harmadik út választására, azon körülmény van döntő befolyással, hogy a gyógyszerészek a hasonszenvi orvosok követelményeinek, kiknek gyógymódjukhoz első rendben egészen új alaku gyógyszerekre és ezeknek teljesen új előállítási módszerére van szükségük, épenséggel nem felelhettek meg és hogy műhelyeik e tekintetben céliránytalanoknak bizonyulnak, mert a gyógytárakban használt fűszerek tisztátlanság és egyéb műveletek által lényegesen káros behatással vannak a hasonszenvi gyógyszerekre. De a hasonszenvészeknek gyógyszerkiszolgáltatási joga haladásnak is nyilatkoztatott ki, a melytől hátrafelé menni semmi ok sincs, és így a bizottmány még arra is utalt, hogy a többi orvosok, t. i. allopathák a házi gyógytár tarthatásának módosított jogában egyenértéket bírnak a hasonszenvészek ebbeli jogáért, hogy tehát a dolog jogsértés tekintetében fölötte lényegtelen, s hogy így a kérvény inkább csak egész egyszerűen a gyógyszerészek közvetett kérvényének volna tekintendő szabadalom nagyobbításért, a mi ellen azonban a bizottmány legtöbb tagja már elvileg is kénytelennek érezte magát tiltakozni, az orvosok gyógyszerkiszolgáltatási joga természetszerű jognak nyilvánított, a melynek valósításához az első lépésül tekintendő a hasonszenvészeknek gyógyszerkiszolgáltatási joga. Kiemeltetett még azonkívül az is, hogy a háznak igen sok tagja a gyógy-

szerézipart nem akarja szabadalomdástól függővé tenni, tehát a szabadalomnak bármilyen szélesbitését meg kell tagadnia.

Ezen okokból a bizottmányban nagy többséggel határozottatott, hogy a háznak ajánlatni fog a kérvény fölött napi rendre térni át. A képviselőház meg is tette kötelességét s nem vetette oda a tudományt és művészetet magánérdeknek és szabadalmaknak zsákmányul. A hasonszenvészek gyógyszerkiszolgáltatási joga ellen beadott kérvény fölött a ház áttért a napi rendre és a hasonszenvészek ebbeli jogát biztosító 1843 nyári 20-iki szabályrendelet Poroszországban még ma is teljes érvényében áll fenn. — Poroszországban tehát győzött a tudomány szabadságának elve. De még nagyobb diadalt aratott ez Helvetiában, hol 1862-ki márc. 3-kán a szövetségi tanács a közegészségi ügy osztályában heves vita és különféle több allöopatha orvosok, ezeknek a tudomány szempontjából illetéktelen hívei laykus apósai és sógorai által szított fondorkodásai ellenére 105 szavazattal 15 ellen a gyógyszerkiszolgáltatási jogot minden orvosoknak megadta.

De nézzük csak, mi történik az osztrák birodalomban. Most, mikor a magyarországi allopathák egy része rákjáráásra hiszik bírhatni a magyar kormányt a hasonszenvi orvosok gyógyszerkiszolgáltatási jogának elvétele által, éppen most törekszenek a bécsi allopathák maguknak is törvény által a gyógyszerkiszolgáltatási jogot biztosítani. A bécsi egyetem orvosi kara ugyanis f. é. októb. hó 28-kán tartotta közgyűlését, a melynek legelső tárgyát egy jelentés képezte abbéli indítvány fölött, hogy engedjék meg minden gyakorló orvosnak egy szükség-gyógytárnak és a legtöbb mérgezésnél használatni szokott ellenmérgek használása. Az ausztriai helytartótanács hoz egy ezen ügyre vonatkozó kérvény nyújtatott be, mely a helytartótanács által véleményes jelentéstétel végett az orvosi egyetemhez küldetett át. A kérdéses kérvény a következő okokkal támogattatik: először a hasonszenvi orvosoknak már régóta biztosítva van gyógyszerkiszolgáltatási joguk; tehát méltányos, hogy egyenlő jogban részesítsenek a többi orvosok is. Másodszor a kérvény egy már létező, 1817-ből kelt rendeletre utal, melynek értelmében a vidéken lakó orvosoknak kötelességévé

tétetik szükség-gyógytáraknak tartása Minthogy azonban a városi orvos is nagyon gyakran jut oly helyzetbe, melyben kívánatos, hogy mint például rögtön veszélyes megbetegüléseknél az orvos el legyen látva a gyors segélyhez megkívántató szerekkel, engedjék meg ennek is, hogy kezénél tartsa a szükséges gyógyszergyűjteményt.

Míg tehát Bécsben megtörtént az első nagy lépés a gyógyszerkiszolgáltatási jognak kiterjesztéséhez az allopatha orvosokra is — a magyar orvosok és természetvizsgálók XII. nagygyűlése egy 1867. octob. 13-áról kelt a nmltságu magy. kir. belügyminiszterhez intézett kérvényének 3-dik pontjában óhajtja a hasonszenvi orvosok gyógyszerkiszolgáltatási jogának megszüntetését!!

A fontos ügy érdekében tekintetbe véve mindazokat, kik a kérdés lényegére nézve nem bírnak kellő tájékozottsággal, ezt közelebbről kell taglalnunk.

H a h n e m a n n azon eszmének felállítása által, hogy minden egyes kóresetre nézve a fajlagos, és pedig az egyénileg fajlagos szert kell keresni és felfedezni, a gyógytanak tehát megfelelő alapot adott, eszméjének gyakorlati kivitelét pedig azáltal lehetségesítette, hogy követőit egy bizonyos műídom által egyesítette. Ezen idő óta mindazon orvosok, kik ezen eszmét H a h n e m a n n hasonlósági műídomának alapján valósítani törekszenek, eljárásuknak ezen műídomaután hasonszenvészeknek, homoeopatháknak neveztetnek.

Az allöopatha H o p p e tanár azt mondja, hogy itt már most első és főkérdés az, valljon igaz-e, hogy minden egyes kóresetnek meg van a maga egyénileg fajlagos gyógyszere? Sokan ezen kérdésre azt felelik, hogy igaz, sokan pedig azt, hogy nem igaz. Mindazoknál azonban, kik azt mondják, hogy nem igaz, bizonyos könnyelműséget, valamint e téreni tökéletes tájékoztatlanságot lehet tapasztalni, és a mennyiben gyakorló orvosok, kik azt állítják, hogy e tekintetben tapasztalatokkal bírnak s kik amaz igazságot föltétlenül és elvetőleg vitatják, nagyon is szembeszökőleg árulják el azt, hogy ilyféle kérdésekkel mélyebben még sohasem foglalkoztak. Tehát igaz? vagy nem igaz? vagy csak részben igaz? s a titok tán oly megfejtésre talál, hogy csupán számos új nézponot nyerünk s az eredeti

eszme maga helytelennek bizonyul? vagy végre igaz, de úgy, hogy az igazság felderítetlen marad, s ezáltal a reá épített gyógyrendszer is csak tökéletlen embermű? mind-ezeknél fogva tehát az orvosi gyógyeljárás is, — hacsak nem létezik valami jobban átgondolt módszeres gyógyeljárás, mint az ama felvett igazságra alapított — mindörökké tökéletlen marad?⁴

„Semmiféle közigazgatási hatóság e kérdést meg nem oldhatja, sem a bonczteremben, sem az élettani intézetekben e kérdés el nem dönthető. Semmiféle tudományos küldöttség sem állhat e tekintetben a hatóság oldala mellé. A tudomány tanítói csak arra nézve nyújthatnak segédkezet, miként kelljen e kérdéseket egészben és részleteikben helyesebben felállítani; továbbá kiképezést adhatnak, hogy e kérdések megoldathassanak, s a hatóság így tehát csupán arról gondoskodhatik, hogy adva legyenek a külső feltételek, melyek e kérdések megoldására vezethetnek. De ezen kérdések a betegek által, kik segílyt remélnek s az orvosok által, kik segílyt nyújtani törekednek, már meg vannak pendítve, már fel vannak téve — tehát döntse el azokat a gyakorlat! Itt csakis oly gyakorlatról lehet szó, mely bizonyos módszer által van szabályozva — a minden vezérelv nélküli s minden módszerben szükölködő gyakorlat e czélra tökeletesen hasznavehetlen és ez oka, miért fektetett Hahnemann oly nagy sulyt módszerére. Csakis egy bizonyos módszer szerént nyert nagyon gazdag orvosi tapasztalat, a mely azonban tényleges alapra van visszavezetve és elemzőleg van feltárva, bir és birhat ezen kérdések eldöntésénél szavazattal. Tény, hogy a hasonszenvészek Hahnemann útmutatása szerént egy bizonyos módszer által szabályzott gyakorlatot követnek és csak a roszakarát tagadhatná meg a hasonszenvészektól azt, hogy ők a legnagyobb áldozatkészséggel dolgoztak ezen kérdések megoldásán. Hogy azonban a hasonszenvész e kérdéseket eldönthesse, ahhoz múlhatlanul megkivántatik, hogy tanait elméletileg és gyakorlatilag a tökély azon fokára emelhesse, a melyre törekszik. De hogy a hasonszenvészetet oly tökélyre emelhesse, s hogy egyedi életfeladatát betölthesse, e kérdések eldöntéséhez

eljuthasson, nem szabad akadályokat gördíteni utjába. A hasonszenvész álláspontjáról minden ily utjába gördített akadályt az emberiség elleni vétségnek kénytelen tekinteni. Azért tehát mindenekelőtt gondolatszabadságot, hogy haladhassunk! Terjesszük csak a világosságot, adjunk csak eszközöket, felvilágosodást és míveltséget és hagyjuk az orvost magára, hogy kereshesse a felvilágosodás napfényénél azt, a mit találni óhajt és akar, és hogy megtalálhassa azt, a mit mint életfeladatához szükségeset keres. Valóban nem előnyök hajhászata teszi az orvost hasonszenvésszé, mert épenséggel nem épületes ama hirben osztályrészesnek lenni, melybe a hasonszenvészeket oly sok oldalról hozták, és a régi iskolához ragaszkodó collegák által gunyoltatni, gyanusítottatni s az egyenjoguságból még egyre kitagadtatni. Az ok, mely miatt valamely orvos hasonszenvésszé lesz mindenekelőtt hatalmas tudományszomj, és csak a Hahnemann által kijelölt irányban szerzett ismereteknek növekedése az, mi leköti a hasonszenvész figyelmét. Viszszatekintve előbbi — tervtelen, zavart, elégedetlen helyzetére bizonyosságot fog tenni a hasonszenvészet mellett, hogy megmentetett általa, megmentetett hivatásában. Ezt állítom, mert az életből merítettem, állítom mint nem hasonszenvész és állítom történelmi szempontból és a tények alkotta álláspontról. Ezek tehát azon indokok, melyek a hasonszenvészt hasonszenvésszé teszik, s ezek voltak azon indokok, melyek erőt kölcsönöztek Hahnemannnak amaz óriási küzdelmekben, melyeket most már jóformán elfeledett kortársai folytattak ellene, és a melyeket elfogult sőt rosszakaratu ellenségek okoztak neki, s végre ezek azon okok, melyek minden egyes hasonszenvészt nehéz állásában kitérésre bírnak. A hasonszenvészeknek okozott ezen küzdelmekért és keserű nehézségekért egyetlen vigasztul szolgál azon tény, hogy az igazságok felismerése és így a Hahnemann felfedezéseiben rejlő mély gondolatoknak méltánylása is nemcsak viszonylagosan évezredes felületeletesség és elfogultság után, hanem egyáltalában nagyon nehéz. De az indokok, melyek az orvost a hasonszenvészethez vezérlik és a melyek Hahnemannt módszerének felfedezéséhez segíték, hosszú időre mitsem esz-

közölhettek és magának az orvosnak, mint természet buvárnak, még mi jogosultságot sem adtak volna, ha mind ezekhez nem járulandottak sikeres tettek és jó eredmények. És a jó eredmény sem maradt el, és pedig oly eredmény az orvosi gyakorlatban, a mely el nem vitázható, a mely fényesebb még sohasem volt, a mely még folytonosan az.“

„Fényes volt ezen eredmény nemcsak az alloepathiaúnak fekete árnyoldalaival szemben, hanem fényes volt annak jó szolgálataival szemben is, és ha nem is volt ezen eredmény föltétlen értelemben az, de legalább mindeddig az orvosi tudományban páratlanul áll.“

„A hasonszenvészetnek eredményei tehát szerencsésebbek és fényesebbek, mint voltak a gyógyászatéi bármikor, és azonkívül indokainemesek! Mi állhatja tehát ily körülmények között a hasonszenvészetnek ellenségesen útját? Valóban semmi egyéb, mint e tárgybanijáratlanság! — De hiszen a hasonszenvészet a kormányok által el van ismerve, és hasonszenvileg gyógyítanisabad? — Igaz. Mindamellett azonban a hasonszenvészek gyógyszerkiszolgáltatási jogát kívánják megsemmisíttetni; igaz ugyan, hogy csak ezt; — de épen ezen látszólag lényegtelen dolog mint már eddig is kimutattuk a hasonszenvészetre nézve életfeltétel.“

„Igaz ugyan, hogy a hasonszenvészet sem gyógyít meg minden betegséget, hisz erről nagy zajjal értesül a közönség, ha egyszer-másszor nem sikerül egy hasonszenvész becsületes törekvésének egy emberéletet megmenteni, ezt a leskelődő ellenek teli torokkal hirdetik, — míg az ő gyógymódjuk alatt tömegesen de „lege artis“ történt haláleseteket méltósággteljesen ignorálják, és csak ismint a természetből folyó csapások rovatába soroltnak, de feladatául tűzte ki, mint módszeres kémlelési gyógyászat az alkalmas és megfelelő gyógyszereket keresni, és pedig szabályzott élesen kifejezett műidom és meghatározott módszer szerént. Feladatát maig bizonyára csak korlátolt mérvben töltötte be, de ha azon akadályokat vesszük szemügyre, melyekkel küzdenie kell, továbbá azon körülményt tekintjük, hogy még csak 60 év óta létezik, és hogy azon kérdés, melyet a világtörténelemből vett át, t. i. a fajlagos szerek kérdése egyike a legnehezebbeknek, melyek a gyógytanban valaha felállítottak, és

hogy mind maig egyetlenegy hasonszenvi orvos sem volt képes kedve és hajlama szerint életét ezen kérdésnek szentelni, hogy a hasonszenvi orvosok testülete a legkevésbé sem rendelkezik a szükséges eszközökkel ezen kérdésnek nagyszerű, magukat a hasonszenvészeket is kielégítő kidolgozására, és hogy a hasonszenvészet nemcsak a szükséges eszközöket kénytelen nélkülözni, hanem, miként most is a gyógyszerkiszolgáltatási jog kérdésében mindig csak küzdelmek közt kényszerül gyógyszerтанát és gyógytanát művelni és fejleszteni — úgy eddigi működése és eredményei a legmellegebb elismerésre tarthatnak igényt.“

„Ha a hasonszenvészetnek eredményei még hiányosak, úgy ez legalább ez ideig még nem róható fel tanának. Minden a gyógyszerkémlésektől függ, és ezen még bevégzetlen, sőt lehet mondani alig megkezdett munka, mely oly óriási, a minő az eddigi gyakorlati gyógytanban még csak nem is sejtetett, elég méntségül szolgál. Tehát nem a tökéletlen eredmény az, mi a hasonszenvészet ellen szól. „Tökéletlenségének daczára,“ ugymond Hoppe tanár, „eredménye mégis mellette tanuskodik. Igaz, hogy nehezebbé eshetik az allopathának, ha az allopathiának összehasonlításánál a hasonszenvészettel, ez utóbbinak kénytelen az elsőbbséget adni; azonban létezik ma még egy olyan allopathia mint azelőtt? És mi egyéb által ingattatott és változtatott meg oly jelentékenyen az allopathicus gyógy mód, mint épen a hasonszenvészet által? Gyógyrendeleteink és vényeink fölötti pirulásunk is csak a hasonszenvészet feltünésével vette kezdetét; e pirulás és szégyenkedés rendeleteinknél minden lehető méntségben nyer kifejezést, és én azt hiszem, hogy ez eleget árul el. Az allopathiának semmi joga sincs a sebészet, szem-, fül-, és szülészet gazdagságát tulajdonául tekinteni és azzal dicsekedni, valamint a boncztanak, élettannak, göröcsövészetnek és kórboncztanak vivmányai sem az ő köréhez tartoznak. Ha tehát, mint méltányos is, valódi meztelenségében állva kérdi önmagát az allopathia mint gyógytan, valljon a gyógyanyagoknak kizsákmányolása által mit tett a gyógyítás céljára, és valljon ő vagy a hasonszenvészet érdemli-e meg e tekintetben az elsőséget, valóban nem tehet egyebet, mint hogy beismer-

je, miszerént a hasonszenvészet által e tekintetben messze túlszárnyaltatott“.

„A hasonszenvészeknek következetes törekvése fajlagos gyógyszerek feltalálására elismerést érdemel. és első sorban azoknak számára tényleges alapnak szerzése forog szóban. A szövetgyógyászat kiépítésének eszméje a hasonszenvi iskola értelmében hatalmas egy eszme és egyike a legfontosabb tényezőknél a gyógytan felépítésénél, s azért itt volna már egyszer az ideje, hogy belátni tanulják, hogy a hasonszenvészetet tanulmányozni, gyakorlatilag megkísérteni kell — eszméi és gondolatai bármely tudományos felfogásnyelvébe átvihetők — és csak azután, ha elegendő tapasztalást szerzett az ellenfél, de csakis azután — ítélni.“

„Nemis a hasonszenvészetnek létele vagy nem létele forog itt szóban,“ ugymond az ellentábor nevezett tanára, „hanem csak a haladás az orvosi gyakorlatban; de gátlólag és ellenségesen állanak egymással, szemközt a pártok. míg vagy a hasonszenvészet győzetett le a tanulmányozás által, vagy míg maga győzött, vagy míg vállain történt meg a felemelkedés világosabb szempontokra.“

„Hogy a hasonszenvészet nagy, eszmedús mű az tagadhatlan! Vegyük hozzá még jelentőségét a népre nézve! vegyük egész művelődéstörténeti jelentőségét!“

„Az ily műnek, legyen az a gyakorlati gyógyászatnak akár csak egy fejlődésfoka is, szabadságot tehát, ha azt előmozdítani nem akarják! A hasonszenvi iskolának ezen törekvésével fajlagos szerek feltalálására, a legszorosabb összefüggésben van Hahnemann azon felfedezése, hogy a gyógyszerek kis és nagyon kis adagokban is hatnak, és hogy ezen felette kicsiny adagokban mint szövetgyógyanyagok még hatályosabbak lehetnek, mint nagy adagokban.“

„A fajlagos szövetgyógyszerek ezen vezérelvének alapján keletkezett az új iskolában az adagolási tannak fontos reformja. Hogy a Hahnemann által életbeléptetett higitásoknak és dörzsöknek elvitázhatatlanul nagy hatásánál csalódnai, és ezen hatásnak túlbecslése által tévedni is lehet, az nem lehet fejtegetés tárgya — de annyi áll, hogy birnak gyógyképességgel, és az adott esetben helyesen alkalmazva az egyedül hatályos és alkalmas adagot tartal-

mazzák. Ezen tényt azonban egyesegyedül azon hatások világos és éles észleletének köszönhetni, melyeket a gyógyszer az élő szervezeten előidéznek, s így tehát e tény nem egyéb, mint a Hahnemann és tanítványai által gyakorolt gyógyszerhatástannak természetes eredménye és következménye. Ezen új adagolástannal továbbá benső összefüggésben van a szerek ismétlésének módszere, mely a Hahnemann értelmében elvitázhatlan jogosultsággal és nélkülözhetlen becsesél bir az orvosi gyakorlatban.“

Ezen kérdéseknek alapos tanulmányozása oly szempontokat teremtett, melyek az allopathicus iskolában mellőzhetlen fontosságuk daczára mindeddig még ismeretlen nagyságok. „A kinevetés, kigunyolás ugymond Hoppe tanár, ezen tények ellenében mitsem használ és sohasem is használt. Valóban van okunk örülni, ha a Hahnemann féle felfedezésnek helyességéről meggyőződünk és ismerni tanultuk a higitásoknak hatását; mert emelkedtek legyen a nehézségek és szélsőségek a Hahnemann féle adagolástanban még oly magas fokra (értsd a legmagasb higitásokat) igaz marad mégis az, hogy a gyógyszerek sokáig folytatott higitásokban is hatásképesek, hogy a higitások gyakran az egyedül helyes, vagy legalább megfelelő adagot képezik, hogy a betegeknek meggyógyulása gyakran kizárólag az adagtól függ, s e szerént épen nem ritkán csak is a higitások által eszközöltetik, valamint bizonyára igaz az is, hogy bármely orvosi gyakorlat ezen higitásoknak kezelése nélkül nemesak gyakran célját téveszti, hanem teljesen elégtelennek tekintendő. Minden számitgatások a higitások hatásának valószínűtlenné és hihetlenné tételére e cél tekintetében teljesen kopottak és balgák.“

Különben csak kis térvizonyok forognak szóban, csak egy csepp száz csepre, és nem a világegyetemmel versenyző térfogatu tömegek. De a rágalmazás valóban a hason-szenvésetnél is igazolta szokott következményeit. A közöny és igazságtalanság versenyt küzdöttek a hason-szenvésetnek megbuktatására.

És ez ma sincs másként. Az egyik utánna mondja a másiknak, hogy a higitások nem hatnak és hogy az őszhangzat meg ne zavartassék, ezt hangoztatják a nemesebb

szóképességű allopathák is, kiknek hivatalos állásaik mellett alig marad idejük a tőlük távolabb eső körökben az igazság után fürkészní, ezt hangoztatják a folyvást felszinen uszó áltekingtélyek és amaz utánzati nagyságok, kik hogy felkapaszkodhattak az ugorkafára, az előbbiek vállait használták hágesóul, ezt a dogmatikusok, kikre nézve aprioristicus ítéletük miatt minden tapasztalat csak homályba burkoltan létezik, ezt hangoztatják a czirpelő fiatalok, kik mohón kérnek táplálékot, hogy ne is említsük azokat, kikről azt mondja Il oppe tanár: „hogy kiküzdött állásaikban nem akarnak megismerkedni a higitások hatásával, mert ehez nem csekély elhatározás szükségeltetik, sőt még azon elhatározás is, hogy szükség esetében egész eddigi tudományukat félre vessék és új tanulmányokat kezdjenek, mi oly munkával kecségtet, a minőre egy hivatalos állással bíró férfiú már csak azért sem határozza el magát, mert képtelenné válhatnék általa az addig képviselt nézeteket és tanokat továbbra is hirdetni, és így koczkáztatnia kellene azt, hogy előbbi tudományát elveszítse, anélkül hogy még időre és alkalomra tehetne szert új tudománynak eléggé észrevehetlenül való elsajátítására.“ Azért tehát már a legelső tanításnál minél gyakrabban ismételve adatik elő a higitások hatásának nevetségessége és valótlanága, ugy hogy az ellenkezőnek hite a még kiskorú észbe valahogy be ne fészkelhesse magát. Sőt mi több, ugyanily hangon beszélnek még a gyógyszerészek is (kevés dicsérendő kivétellel) és a hasonszenvi adagolási tannak semmissége fölött tulajdonos és segéd egyenlő könnyelműséggel tör pálczát.

Ha majdan az orvosi tanintézetekben a lehető legnagyobb általános orvosi műveltségre fognak törekedni, akkor a gyógyszereknek azelőtt sohasem sejtett hátrányos és azelőtt sohasem sejtett előnyös hatásai is mindinkább ismertesekké lesznek, és ha az allopathák a gyógyszereknek szüvethatásai fölött kissé komolyabban gondolkodnának, bizonyára megtalálnák a hasonszenvészeknek exact adagolástanában a szorosán tudományos gyógytannak alapkövét. A többi természettudományokban sokat emlegetett és dicsért szabatosságának azonban az allopathicus gyógyászok

gyakorlati tevékenységében még csak nyomaira sem akadunk, és csak innen magyarázható, hogy egy legalább megközelítőleg exact gyógyászatnak és gyógytannak magas követelményeit nem is sejtve a hasonszenvészeket a gyógyszerkiszolgáltatói jogtól megfosztani törekszenek.

„A mily hiányos az allopathiának gyógytana. ugymond ismét Hoppe tanár, mégsem akarják, hogy az szemükre vettessék, és habár a mívelt mai allopathát nem is akarom (mi sem) észszerűtlen gyógytan szemrehányásával illetni, még sem mondhatok egyebet, mint hogy, ha az allopathák rendeleteit kivetkőztetjük minden ékességükből és czifraságukból, rendesen nem marad egyéb hátra, mint az egyiknek észlelete és tapasztalata s a másiknak utánzása. Igaz, hogy az allopathicus gyógytanban is törekedtek az orvosi eljárásnak okait kifürkészni, és hogy ezen törekvésnek következtében sok felfedezés történt, de mindamelllett ez ideig sem az igazat nem fedezték fel, sem nem találtak valami kielégítőt, és nevezetesen egy, és pedig a legfontosabb körülmény egészen elkerülte a figyelmet, a mely épen a saját módjuk szerint észszerű eljárásra törekvő hasonszenvészeknél játszik nagy szerepet, t. i. a szöveteknek tevékenységi állapota.“

„Ha tehát az allopathicus kezelésben lényegileg és rendesen semmi egyéb sem szolgál vezérlőül, mint a puszta meztelen tapasztalás (mi egyébiránt, ha szigoruan történik, egészen tisztességes valami lehet), akkor az allopathicus orvos:

1) tegyen legalább szinte kísérleteket kicsiny adagokkal,
2) vegye következőkép figyelembe a hasonszenvészeknek a kis adagok fölött szerzett tapasztalatait, és

3) minthogy részint tapasztalatokat utánoz, részint önálló gyógykísérleteket is tesz, tehát utánozza a hasonszenvészek tapasztalatait is, és tegyen önálló gyógykísérleteket azoknak szereivel és adagaival is. Ezzel semmi becsületet és semmi gonoszat sem fog tenni és az utókor ezért nagyobb tiszteletben részesítendi őt, mint azon **elfajultat**, ki őt emiatt a bitófa alá akarja állítani. Sőt az allopathákat még kényszeríteni is lehetne, a kis adagok gyógyhatásának tényét (minthogy ők csak szabad, és nem mint a hasonszenvészek meghatározott módszer

és tények által szorosan megkötött kísérleteket tesznek) szinte gyógyeljárásuk és kísérleteik körébe vonni, mert különben működésük a betegágynál elégtelen sőt veszélyes is, a hasonszenvésznek ellenben nemcsak ugyanezen alapos okokból van szüksége a kis adagokra, hanem reá nézve ezek annyival is inkább nélkülözhetlenek, mert különben nem gyakorolhatja módszeres tapasztalati eljárását.“

„Mint hogy végre a hasonszenvészet felfedezési gyógyászat, mi kifogást sem lehet tenni az ellen, ha a hasonszenvészek, mint a gyógyszerkémléseknél és gyógyszerválasztásnál, a higitásoknál és gyógyszeradagoknál is oly irányban haladnak, a melyben tanjok és tapasztalataik legszélső végeit is kinyomozhatják. Senkinek sem áll jogában e tettet elítélni; csak azt lehet és kell megkívánni, hogy minden tudományos feltétel annál pontosabban töltessék be, minél finomabb a kísérlet.“

1863-ban egy Willer Keresztély nevű, Lübeckben született férfiú kérte ki orvosi tanácsomat, ki két éven keresztül mint mechanicus egy prágai gyógyszer-tárban volt alkalmazva, s ott saját szemével látta, hogy a vevőknek, kik orvosilag rendelt hasonszenvi gyógyszereiket ezen gyógyszer-tárban vásárolták, sohasem adtak itt egyebet, mint gyógyszer-nélküli golyócskákat, pusztá tejezükrot és tiszta borszeszt.

Mint hogy magától értetik már most, hogy a gyakorló és kórházi orvosok az egyetlenség, kik a gyógytan fölött positiv tapasztalatokat gyűjthetnek, és a kórházi orvos mellett a gyakorló orvosnak, természetes joga van tapasztalatait a világnak mint ép oly ténylegeseket bemutatni, a minő joga van e tekintetben a kórházi orvosnak, azon pillanattól kezdve, melyben a gyógytanban az eddigi ugynevezett észszerű álláspont a teljesen jogosult tapasztalati állásponttal fog felcseréltetni, a gyógytan is mint valódi természettudomány fog fejlődni kezdeni, mert hisz minden természettudomány a tapasztalati észlelettel veszi kezdetét; de mint lehet oly körülmények között, mint például a fentebb említettek, irányadó észleletekről szólni?

Tagadhatlan tény, hogy a gyógyszerészeknek tulajdonképpeni száma megbocsáthatatlanul túlteszi magát a hasonszenvi orvosoknak lelkiismeretén és tudományán s a ha-

sonszenvéstet általában gyanúsítja, lehetséges tehát, hogy a hasonszenvész ily körülmények között bizalommal viselkedjen irányukban?

Ha a gyógyszerészek belátnák, hogy ők egyáltalában nem illetékesek a gyógytan fölött itélni, ha megszűnnének a hasonszenvéstet elítélni, és megszűnnének tanunk nevetségessé tételének nemtelen törekvésével, és ha végre lelkiismeretes komolysággal nyujtanának ismereteikkel segédkezet a hasonszenvi orvosoknak: ugy csakhamar tapasztalnák, hogy a hasonszenvi orvosok is bizalommal fordulnának feléjük; de a meddig a jelen viszonyok és körülmények meg nem változnak, addig lehetetlen s nem is szabad megtörténnie, hogy a hasonszenvi orvosok ellenségeiktől függjenek.

A hasonszenvi gyógyszerek nem eshetnek mindig ellenőrzés alá — és ellenőrzésük a legtöbb esetben csak a szervezetre való hatásuk vagy nem hatásuk lehet, már pedig csak azt nem lehet feltenni a beteg emberiségről és az orvostól, kinek gyógyítania kell s ki gyógyítani akar is, hogy beérje azon bizonytalansággal, valljon a gyógyszer, mely a megfelelő esetekben rendeltetett, jó-e, vagy hogy egyáltalában létezik-e?

Az orvost saját maga, receptje és a gyógyszerész által akarják ellenőriztetni — de ki ellenőrzi a gyógyszerész által a higitások tisztaságát és valódiságát illetőleg?

Az államok kormányai által jogosultnak elismert hasonszenvéstet csak a benne rejlő mintegy lényegéhez tartozó, szerves törvények szerint fejlődhetik. A létezésnek és gyakorolhatásnak törvényesen biztosított jogositványa által nemcsak nem kártékonynak, hanem ellenkezőleg hasznosnak nyilvánított, következőké az állam köteles számára mindazon feltételeket biztosítani, melyek fennmaradásához és tovább fejlesztéséhez nélkülözhetlenül szükségesek. Így ily *conditio sine qua non* azonban kétségkívül és tagadhatlanul a hasonszenvi orvosoknak gyógyszerkiszolgáltatási joga is, mert e jog nemcsak a tudományos szükségesén, hanem a betegek részéről az orvosba és gyógyszerbe fektetett szükséges bizalmon alapszik, — eltekintve attól, hogy így minden egyes előforduló és megfelelő esethez a szükséges gyógyszer is rögtön kéznél van.

Mint már előbb is említettük sok oldalról az emeltetik ki különösen, hogy a gyógyszerkiszolgáltatási jogot gyakorló hasonszenvi orvost teljességgel nem lehet ellenőrizni; de hol kezdődik itt az ellenőrzés és hol végződik? — Ki ellenőrzi a gyógyszerészt? — ki az allopatha orvosok receptjeit? — s különösen ki ellenőrzi az allopatha orvost a vidéken? pedig hát ezek feljogosítvák az állampolgárok felénél is többnek kiszolgáltatni a gyógyszereket! Nem törvényes gyógyszerkiszolgáltatási jog ez? s csak az allopatha falusi orvosokra nézve birjon az érvénynyel? csak ezekre nézve ne lenne szükséges a vélt ellenőrzés?

Az ellenőrzés tehát, mely a hasonszenvészekkel szemben mint legfőbb szükség emlegettetik és ajánlatik, csak a papiron létezik és így az állam lemond az allopathák előnyére oly ellenőrzésről, melynek a hasonszenvészeket aláveti. De más tekintetben is nyomasztónak és igazságtalannak bizonyul a hasonszenvi gyógyszerkiszolgáltatásra vonatkozó tilalom.

Mert előre is fel lehet venni, hogy valamint 1825-től 1831-ig, mikor a hasonszenvi gyakorlat még meg volt tiltva, úgy ezután is mindazon betegek, kik hasonszenvi orvosaik által készített és nyújtott gyógyszerekkel kívánnak élni, és mindazon orvosok, kiknek jobban szívéükön fekszik betegeik java, mint a rendőri szabályok, elég utat és módot fognak találni a tilalomnak kijátszására.

A beteg, ki csakis azon ellenőrizhetlen gyógyszertől, melyet orvosa nyújt neki, várja gyógyulását, azon meggyőződésben, hogy legfőbb java, t. i. egészsége forog szóban, nem fogja figyelembe venni azon tilalmat, melyről tudja, hogy az már minden szomszédállamban rég meg van szüntetve. Ezen tilalomnak figyelmen kívül hagyására, annál is inkább feljogosítottnak fogja magát tartani, mert az állam nem nyújthat neki biztosítékot, hogy azt, a mit épen itt remél, más uton elérhesse.

A beteg tehát ezen tilalomnak kijátszásánál csupán a szükség parancsolta önvédelemmel él. Másrészt pedig nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy az orvos betegével szemben részvét, emberi érzés és könyörület által vezérel-

tetik, a kérdéses tilalom azonban nem engednek más választást, mint hogy vagy az államnak engedelmessédjék és a fennforgó körülmények között a betegnek ezáltal ártson, vagy hogy a betegnek tegyen eleget és ezáltal az állami rendszabályok ellen kövessen el engedetlenséget.

Kérdezzük már most, kivihető-e az ilyen tilalom, vagy tisztázza-e az államjogi viszonyokat? Bizonyára nem. Ezt már eléggé tapasztalta gyakorlatilag minden állam. A hasonszenvi orvosoknak gyógyszerkiszolgáltatási joga ugyan is biztosítva van már az egész földgömbön minden abszolút alkotmányos és democraticus államban egyaránt. Így Oroszországban az 1833-dik évi télelő 26-ika óta, Porozországban az 1843-ik évi őszelelő 8-ika óta, Ausztriában az 1846 évi télelő 24-ike óta, Spanyolországban az 1835-ik év óta, Angolországban és Brasiliában az 1844-iki tavaszlelő 13-ika óta s ugy tovább. Ujabb időben Würtembergben, hol az országgyűlési tárgyalás alkalmával több nem orvos követ, a helyett hogy a kérdésben az általános tudománynak szempontját vette volna irányul, a hasonszenvészet elveinek bonczolásában illetéktelenül ereszkedett, de a többség által e tárgy az egyedül helyes irány felé tereltetett vissza, és így diadalmas határozattal fejeztetett be. Ezen alkalommal a kamara 36-ik gyűlésében Gessler minister által kijelentetett még az is, hogy kieszközöltetett, hogy ezen túl a közegészségi, országtanácsban a hasonszenvészet is képviselve legyen.

Azt hiszik már most a halladás ellenes embereink, hogy a gyógyszerkiszolgáltatási tilalom, ha csakugyan sikerülne is nekik a kormányt erre elcsábítani, valóban ki volna viheto? — és hiszik azt, hogy a kormány meggyőződve a kivitel lehetetlenségéről, ragaszkodnék oly balintézkedéshez, mely egy gyakorlatiatlannak bizonyult törvényt létesített? — Valóban csak a vak szenvedélyesség kecsegtethet ily eltévelyedésekkel!

Ila el fog nálunk érkezni az alaposabb és lelkiismeretesebb művelésnek és nevelésnek kora és ha majd az orvostanhallgatók is általánosabb kiképeztetés esetében tökéletesebb készütséggel és kevesebb előitéletsalakkal hagyandják el az egyetemi olvasztó üstöt és a gyógyszerészekre

nézve a hasonszenvi gyógyszerészeti műtan kötelező tantárgy leendő, akkor majd a hasonszenvészet fölötti ítélet is lényeges változást fog szenvedni. Akor majd az allopatha orvosok nem fognak első sorban azon megrövidítés fölött panaszkodhatni, melyet különösen a vidéken szenvednek a hasonszenvészet által — mert ismerni és érteni fogják a hasonszenvészetet, és akor a beteg is, ki ma hasonszenvi orvosok hiányában, hogy az allopathicus gyógyszerektől meneküljön, önmagát kezeli, vagy hasonszenvi nem orvos által kezelteti magát, bizonyára bizalommal forduland az orvoshoz. Akor talán majd a gyógyszerészek is mérsékelni fogják jogosulatlan ítéletüket olyan gyógymód fölött, melynek horderejét, fejlődéskéességét és jövőjét még csak nem is sejtik és talán majd a hasonszenvészek bizalmát mindinkább maguktól visszataszító magaviselet helyett, inkább megfelelő, illő bizalomgerjesztő módon és kötelességüknek lelkiismeretes teljesítése által fogják azt megnyerni. Akor bizonyára elérkezendett az időpont, mikor ismeretciknek helyes alkalmazása által az emberiség javára közre fognak működni a valóban tudományos gyógytannak felépítésében.

Hoppe tanár azt mondja: „Az állam a hasonszenvészek abbéli törekvésének, hogy a fajlagos szerek kérdésén a betegek kezelésénél eljárásuk által az emberiség javára megoldják, nem állhat útjába. Az államnak nincs e fölött ítélete, mert ez csak a tapasztalás útján szerezhető meg, és pedig oly tapasztalás útján, mely csakis a hasonszenvi gyakorlatnak tanulmányozása és folytatása által lehetséges. Minthogy mármint a Hahnemann-féle tannak elméleti és gyakorlati tanulmányozása minden becsületos gondolkodó főt (azon alárendelt teremtményekről, kik saját és eliquejük kétes érdekei miatt csak botrányok előidézésén fáradoznak, itt természetesen szó sem lehet) vagy teljesen és végleg a hasonszenvészetnek előnyére szolgáló elhatározásra birt, úgy hogy az ellenségek egyenesen átpártoltak a hasonszenvészethez, vagy legalább ezen gyógymódról oly kielégítő ismereteket szereztek maguknak, hogy a leggondosabb lelkiismeretességgel törekedtek irányában igazságosak lenni, és nem létezik senki, ki a

hasonszenvészet fölé valamely magasabb, érettebb, világosabb igazságot volna képes helyezni, a melyet egyszersmind gyakorlatilag kivihetővé is lenne képes tenni, úgy tehát kötelességében áll az államnak a hasonszenvészet módszerét s ezzel szorosan összefüggő fejlődésfeltételeit is épességben tartani.“

A jelen évszázad negyvenes éveiben, tehát néhány évtizeddel II a h n e m a n n tanának felmerülése után, a mint már említett, R a d e m a c h e r iránya által keletkezett ugyan a fajlagos szerek eszméjének valószínűsítését célzó eljárás, a mely eljárás p u s z t a szabad kísérlet által akarta a helyes szert megadni s e célra, hogy legalább támpontja legyen, szervbetegségeket és szervszereket vett fel, azonban ezen nagyon tökéletlen eljárás, mely különben több felfedezésre vezetett, nem jutott tovább, minthogy általában ismét a szerek hatásképességére vonta a figyelmet.

A hasonszenvészet azonban határozott kiindulási és célpontja által egy tudományos módszer, és mint ilyen a kormányok által biztosított jogai által folyton fejlődött. Szakadatlan előretörésvésében mint szövetgyógytan az exact tudományszakoknak minden új vívmányát elsajátítja a miért is legkevésbé sem sorolható a népgyógyászat, mint p. o. Baumschaidtismus sorába, mint azt némely vak ellensége tenni szeretné. Különben az igazság álláspontjáról ítélve a megférhetlenség gögös lovagjainak, kik sohasem halnak ki, még e téren is lehetne ám nem egy megszügyenítő példát idézni — tessék csak a vizgyógyászatnak dicső történetére visszagondolni, ez ma már minden tökéletesebben berendezett egyetemen ép úgy képviselve van, mint a tudományos gyógyászatnak más reális ága, p. o. a villamgyógyászat és gyógytestgyakorlat. De erről ha szükséges, majd máskor, és pedig részletesen, — most térjünk vissza tárgyunkhoz.

Miután már most a hasonszenvészet 60 év óta a világ minden államában belső szükségletének megfelelőleg szabadon fejlődött, és pedig oly módon, mely bizonyára elismerést érdemel, mert egyre terjed és daczára a hasonszenvi tanszékek hiányának mindig számlál új növekedő nemzedékeket, melyek képviselik, anélkül, hogy leszámítva

a rágalmazókat, valaki azt mondhatná, hogy képviselői erkölcsi páriák — (mert ismerünk ám oly szelid tudós formájú phariseusokat, kik a legilletelmesebb alakban, s a legnagyobb nyugalommal minden hasonszenvész fölött a legfinomabban átgondolt ócsárlásokat terjesztgetik suttogva, úgy hogy fájdalom, sok irányadó egyéniség még ma is hajlandó az egész hasonszenvi tábort rászedttekre és csalókra osztani) — tehát e tan magva mégis csak egészséges lehet.

A hasonszenvésznek ezen fejlesztése és fejlődése azonban csak a gyógyszerkiszolgáltatási jog által, azaz a hasonszenvészeknek azon joga által volt lehetséges, hogy a higitásokat és kis adagokat (itt nem az ősanyagokról van szó, ezen anyagokat a gyógyszer-vegytani intézetek szolgáltatják) maguk készíthessék és szolgáltatthassák ki.

A gyógytani kísérlet természettudományi kísérlet, melyet Hahnemann nyomán a hasonszenvi gyógytan a gyógyászatban először követelt meg szorosan szabályozva, alaposan és pontosan, és valamint minden kísérletnél a kísérlettevő maga akarja kísérletének minden egyes részét és mozzanatát ellenőrizni, úgy van az az orvosi rendelésnél is. Itt sem szabad közvetítő személynek szerepelnie, mely az orvostól a munkálatnak egy részét és pedig fontos részét elvonja. Bár miként forgassák is a dolgot a gyógyszerészek javára, mégis áll, hogy ha a hasonszenvi orvos meg legyen arról győződve, hogy az általa rendelt gyógyszer valóban a megfelelő minőségben és mennyiségben nyújtott a betegnek, úgy azt neki magának kell kiszolgáltatni és ezen értelemben a hasonszenvész tökéletesen fel van jogositva azt mondani: hogy a gyógyszerkiszolgáltatási jognak megszüntetése egyértelmű a hasonszenvi gyakorlatnak megszüntetésével.“

„Ha a felfedezési gyógyászat megengedettik,“ ugymond Hoppe tanár, „és ha a higitásoknak használata jóváhagyatik, akkor a gyógyszerkiszolgáltatásnak minden tilalmazása ellenmondás. Az csak kétségtelenül nagyon fontos, hogy minden egyes esetben megállapíttassék a gyógy-eljárásnak eredménye? de ha ennek fontossága tagadhatlan,

2000

akor nagyon fontosnak kell tartani a gyógyszerkiszolgáltatásnak megbízhatóságát is, és hogyan lehet akkor a rendelt gyógyszernek kiszolgáltatását eshetőségeknek kitenni, a melyek által a legfontosabb következtetés, melyet az orvos von, bizonytalanná tétetik? Valljon a gyógyszer, mely nyújtott, csakugyan használt-e, és valljon tehát a gyógyulás épen a gyógyszernek volt-e köszönhető, ezen kérdés a gyógytauban még nem birt nagy jelentőséggel azon korban, mikor gyógyszertárak állítottak fel, és ezen kérdés csak a legujabb korban, sőt csak is a hasonszenvészet felmerülése óta (melyben fölötte nagy fontossággal bír) jutott nagyobb jelentőségre, anélkül hogy az egyetemes gyógyászatban mindeddig oly elismerésre talált volna, a minőt megérdemel. De nemcsak az a kérdés, valljon a szer használt-e, hanem az is, valljon a higitások használnak-e és meddig terjed hatásuk. A gyógykísérlet szerencsés sikerülésének feltételei tehát mindinkább nagyobb figyelemre méltattatnak, s így e feltételek nem adhatók másnak kezeibe, hanem összesen a rra bizandók, ki a gyógykísérletet eszközli. A nem orvosnak fogalma sem lehet ama gondosságról, melyet némelykor egyes eset igényel, sőt a gyógyszerésznek legnagyobb lelkiismeretessége és kötelességérzete sem tekinthető elégségesnek arra, hogy az orvos teendőinek egy része reá bizathassék. A kor, melyben a gyógyszerészek keletkeztek, a gyógyászatban még általános nyers és faragatlan eljárásnak kora volt, és nincs-e ok örülni, hogy valahára gondosabb eljárás kezdődött a gyógyászatban? s ezért nincs is szükség a népeknek, a gyógyászatnak és a gyógyszertáraknak történetéből több bizonyítékra, hogy a gyógyszerkiszolgáltatási jognak szükségessége a hasonszenvi orvosra nézve még bizonyíthatassék; a jobb kísérlet minden további történelmi bizonyítást feleslegessé tesz s most már nem csupán az embernek meggyógyítása forog szóban, hanem ezen ténynek tudományos megállapítása és ennek minden tekintetbeni megbízhatósága is. A gyógyszerésznek ennél fogva már becsületből is vissza kellene utasítani azon föltevést, hogy a higitásoknak készítésével foglalkozzék (ez Baselben meg is történt, midőn a

gyógyszerészek megkérdeztettek, valljon akarják-e a hasonszenvi gyógyszereket készíteni, vagy át akarják-e azt inkább engedni a hasonszenvi orvosoknak, és ők átengedték azok készítését a hasonszenvi orvosoknak“.)

Különben a gyógyszerertári költségekből eredt nehézségek is, melyek bizonyára elég súlyosak, egy csapással megszüntethetnek, legalább annyira, a mennyire a hasonszenvi gyakorlat kiterjed, ha a hasonszenvi orvosok szabadon s emellett természetesen úgy mint eddig díjtalanul szolgáltatathatják ki a gyógyszereket. Az allopathiák gyógyszerkészülékeinek minőségénél fogva ugyan még sok mindenféle haszontalan dolgot kell a gyógytárakból rendelni, ezen célra ám maradjanak fenn, de a hasonszenvi gyakorlatra nézve ily alakban semmi becsük sincs. „A gyógytár kellemetlen, a betegre nézve költséges és a tudományra nézve gátló üzlet, ugymond Hoppe tanár, mely az eddigi gyógytárak alakjában uszályként csüng az orvosi rendelésen, és az orvosi gyakorlat tudománya valóban nem juthat tisztaságra és igazságra, ha ez uszálytól meg nem szabadíttatik.“

A hasonszenvi gyógyszerkészítésnek egyszerű mütana a gyógytárakat eddigi alakjukban a hasonszenvi orvosra nézve fölöslegessé teszi. Ezt ma a hasonszenvészetnek ellenségei még nem értik, de amint fel fogták ismerni, hogy a hasonszenvészet szövetgyógyításokat tesz, hogy szerei szövetgyógyszerek, hogy törvényei a szöveteknek tényleges életnyilvánulásain alapszanak, hogy tünetei szövetjelenségeket ábrázolnak, és hogy szerei finomabban hatnak, mint azt az allopathicus gyógyszerertanok sejtik, és hogy a higitások és dörzsök jelentékeny fokig folytatva hatással bírnak akkor majd a hasonszenvi gyógyszerertán és a hasonszenvi gyakorlat fölötti fogalmak is más alakot fognak ölteni. Hahnemann nagyon szépen kikerekített egészet alkotott ugyan, de annak tökéletesítése és továbbfejlesztése azért mégis követőire maradt. Hahnemann dolgozatai gyógyszerkémlésekből az akkori álláspont szerint, fajlagos gyógyszereknek kereséséből, és a szerekkel való gyógyszerési foglalkozásból állott, a jelenlegi hasonszenvész

azonban nemcsak az egész mai élettant és kórboneztant nyerte még ehhez, hanem időközben amaz első foglalkozások is még jelentékenyen növekedtek terjedelemben és mélységben. Ezen feladatok teljesítéséhez azonban a hasonszenvésnek a gyógyanyagokra és pedig ezeknek szabad használatára van szüksége.

A gyakorlati törekvésnek ezen alapján a hasonszenvészet, bármennyire torzítsák is el azt ellenségei, sohasem fog elbukni, sőt mindegyre erősebb gyökeret verend, s daczára a gögös mellőzésnek és eltorzításnak feltartóztatlanul fog tovább terjeszkedni. — V i r c h o w azt mondja: „Az inquisitio kinzásai közt a természettudomány felkiáltana: „e pur simuove.“ Minden egyes ember magával vinné szívében és fejében nagy elvét, mert az nem egyéb, mint az egyéniségnek, személyes méltóságnak egyenjoguságnak, önállóságnak és öntudatosságnak elve. A természet legszebb virágának, ez emberiségnek lényege törekszik a természettudományban teljes kifejlésre, a melyet csakis benne érhet el. E virágot elsatnyítani lehet ugyan, egész nemzedékeket lehet ugyan akadályozni igazi fejlődésük és gyümölcsöző alakulásuk elérésében, de a törekvés ezek elérésére csak az utolsó emberrel volna kiirtható. Azért nincs is mit aggódni, ha az emberi nem nagy és általános fejlődését a történelem tükrében szemléljük; csak akkor van ok az elkomorulásra, ha az ember saját korának keretében egy rövidéletű nemzedék tagjaként önmagát pillantja meg s a mulandóságra gondolva a jobb időket megélni szeretné.“ „Végső követelésünk,“ ugymond e genialis fő „mind az elmélet mind a gyakorlatra nézve mindig az emberszeretet lesz. Az orvosi gyakorlat legyen a gyakorlati emberszeretetnek tulajdonképi képviselője, akár mint az egyes betegeknek gyógyítója, akár mint egész néposztályok vagy néptörzsek társadalmi bajainak orvoslója.“

Mily szánandók az ily nyilatkozattal szemben ama gnomok, kik az igazság hatalmát nem ismervén a haladásnak utját akarják állani s azt képzelik, hogy az igazságnak diadalát örökre megakadályozhatják, nem is sejtve, hogy az időnek sebesen haladó vaskereke kérérlhetlenül zúzza össze az utját állókat. Valóban legszentebb kötelessége lenne

minden orvosnak a viszonyok zavartabbá tétele helyett oda törekedni, hogy a véleménykülömbőségek, a mennyire ez lehetséges, megszűnjenek s nem hogy egyre merevebbé legyenek s így az orvosi osztály tekintélye mindegyre csorbítottassék s aláásattassék. Ha mindenki saját körében az érvek hatalma az előítéletment meggyőződés befolyása, valamint tudományos és tevékeny személyisége által fog hatni mint az igazságnak papja s hivatásához hű ember, akkor csakhamar utat lel a felvilágosodás is a nép tömegébe, és a jogosulatlan s igazságtalan szenvedély is hegyét veszteni. Tekintve az emberi gyengeséget nem igen hiszünk ugyan ily édeni idők elérkeztesében, hisz Neumann tr. porosz kir. kerületi főorvos mint nem homoeopatha is azt mondja: „a gyógyászatnak és a beteg közönségnek állása mindenestre jobb lenne, ha a hasonszenvészet oly kiterjedésnek örvendene, mint jelenleg az allopathia; a legjobb lenne azonban, ha minden orvos allopatha is hasonszenvész is lenne (a minők a jelen homoeopathák), hogy így betegeinek nagyobb számánál a hasonszenvi s azok sokkal kisebb számánál az allopathicus gyógymódot alkalmazhatná; de nem igen lehet remélni, hogy a gyógyászatban egyhamar ily áldott állapot következne be, részint mivel a hasonszenvészet nem egy könnyen fogja legyőzhetni az orvosok majoritásának előítéletét, minthogy eddig csak a minoritás által védetik, és másrészt mivel a hasonszenvi gyógymódhoz a beteg közönség részéről is nagyobb műveltségi fok igényeltetik, mint az allopathicus gyógymódhoz; s e két körülmények mindegyike nehezen távolítható el s azt eszközli, hogy a hasonszenvészet még csak hosszú idő múlva, vagy tán soha sem fog az emberi nemre oly áldást hozni, mint hozhatna;“ — de hisszük azt, hogy elérkezett már az ideje annak, hogy a kormány eleget tegyen egy olyan ügynek, mely magas gyakorlati jelentőségében még az előítéletment avatlanok által sem vitázható el, ha szemek félszázad óta nyitva voltak.

A hasonszenvészet és allopathia csak mint gyakorlati gyógytani ágak különböztethetők meg egymástól, a boncztan, élettan, kórboncztan szövettan, vegytan s a többi segédtudomány épen úgy sajátja az egyiknek, mint a másiknak;

az allopathiától tehát a hasonszenvészet csak gyógyszertana és erre alapított gyógyeljárása által különbözik; de épen azért a Virehow által sürgetett s mai nap még csak kevesek által értett és várt élettani körtannak (physiologische Pathologie) leghívebb előmozdítójává.

Mint az összes orvosi ügyek igazgatója azonban az allopathia ex officio törvényeket szab s azokat a hasonszenvi érdekekre nézve is magyarázza, s döntő ítéletet követel magának az általa nem ismert hasonszenvészet ügyeiben, ahol alig illeti meg a tanácsadói szerep.

Mindebből kitűnik, hogy a hasonszenvészetnek jelen állása sem a tudomány érdekeivel méltóságával, sem a hozzá bizalommal viseltető állampolgárok jogaival össze nem fér. Az új iskola a világ minden államában folyton növekedő elterjedése által az államok életfeladatává lett, és az emberiség javára való kifejlődéséhez ma szükséges:

1) Egy szerves törvény hozatala a hasonszenvi viszonyok szabályozására.

2) Egy szakértő képviselőség a hasonszenvi ügyek (Pharmacopoea) és gyógyszerészet illetékes berendezésére, mert elvileges tudomány, ennek szükségai és igényei fölött nem ítélnének olyanok, kik más iránynak követői.

3) A hasonszenvészetnek képviseltetése az egészségügyi tanácsban.

4) Az ingyeni gyógyszerkiszolgáltatási jog mint a szabatos gyógyeljárás lényeges követelménye a tudomány fejlődésének, a betegek, orvosok és az állam érdekében.

5) Kóroda, hogy a tanulóknak alkalom nyujtassék az önszemléltre, eltekintve attól, hogy ezáltal a kórodára szorult betegek, kik az allopathiához nem viseltetnek bizalommal, megleglik a kívánt menhelyet.

6) Egy hasonszenvi, elemi és gyógyszer-tani tanszék.

Egyébiránt szomorú, hogy e tárgyról még elvi discussiókba kell bocsátkoznunk. Hazánk törvényhozásának dicsőségére legyen mondva — ezen kérdés már ezelőtt 23 évvel törvényesen megoldatott. Ugyanis az 1843^{3/4}-iki okt. 9-én tartott országos gyűlésből 346 sz. a. egy a hasonszenvi

gyógymód tanszékének az egyetemen leendő felállítását tárgyaló következő felirat intéztetett Ő Felségéhez.

„Felséges Császár és apostoli Király, legkegyelmesebb Urunk!

Az orvosi tudománynak haszonszenvi rendszere eredményeiben valósult jótékonysága s kevesebb költséggel egybeköttetése miatt már hazánkban is tetteleg gyakoroltatik; midőn azonban több országokban ezen orvostan más tudományokkal egyenlő törvényszerűséget nyert, korunkban mindedig rendszeres tanítására közintézkedés nem tétetett, s tudományos miveltését csupán magánosok önkénti buzgalma, külföld segédforrásai után ápolná, s miután bizonyos az, hogy a mely gyógymódnak sinlődő polgárok orvoslásábani használatát a közállomány tényleg jóváhagyja, egyszersmind azon gyógymódban rendszeres kiképzetésére mindazoknak, kik orvosi pályán annak követésére szánják magokat, alkalmat s kellő eszközt nyújtani köteles, méltányos, hogy a haszonszenvi gyógytan törvényes ótalom alá vétessék, s elméleti s gyakorlati tanulmányaira azon figyelem s gond fordítottassék, mely az orvosi tudomány régibb rendszerére kiterjesztve van; annál fogva kérjük Felségedet, hogy főleg a szenvedő emberiség érdekében az orvosi tudomány a régivel egyiránt üdvös ez újabb nemét az egyetemi tanulmányok tervébe felvétetni, s tanítására oktató széket, a megkívántató gyakorlati eszközökkel együtt, felállítani méltóztassék.

Kik egyébiránt cs. k. kegyelmébe jobbagyi alázatossággal ajánlottak maradunk. Kelt sz. k. Pozsony városában october 9-én az 1844-ik évben tartott országos ülésünkből

Cs.k.Felségednek legalázatosabb káplánjai, szolgálói, s örökös hűségű jobbagyai Magyarországnak és ahhoz kapcsolt Részeknek országosan összegyűlt Rendei.“

(Az 184³/₄-iki orsz. gyűlés Irásai IV. kötet 109, valamint 88—89. lapjain.)

E fölírat általánosan pártoltatván a főrendek által szó nélkül elfogadtatott. Ő Felsége azon év és hó 24 kén 431. sz. a., mint az 1844 évi országgyűlés iratainak IV. kötet 244. lapja mutatja ezen fölíratra

a következő legfelsőbb elhatározást méltóztatott az országgyűlésnek tudtára adni :

„Sacrae Caesareae et Regio-Apostolicae Majestatis, Domini Domini Clementissimi, nomine Serenissimo Archiduci, Reverendissimis, Reverendis, Honorabilibus. ac Magnificis, Magnificis, item Egregiis et Nobilibus, nec non Prudentibus et Circumpsectis Inclyti Regni Hungariae et partium eidem adnexarum Dominis Statibus et Ordinibus, qui vel in persona, vel etiam ablegationis munere fungentes, nomine Principalium suorum pro praesenti generali Dietae Regni per altefatam suam Majestatem Caesareo Regiam clementissime indicta, cengregati sunt, benigne intimandum : Objecto erigendae in Regia Scientiarum Universitate Pestiensis Cathedrae studii homoeopathici — cujus intuitu Domini Status et Ordines suam ddo. 9-ae Octobris 1844. substraverant Repraesentationem, — actu jam sub pertractatione constituto; altefatam suam Majestatem Sacratissimam, quod ratio commodi, valetudinisque publicae poscit, clementer disposituram. (Az országos Rendeknek az 1844-ki Okt. 3-kán kelt feliratára, melyben a pesti tudományos Egyetemenél hasonszenvi tanszék felállítását kívánják, válaszoltassék : hogy Ő Felsége, ezen ügy már hivatalos tárgyalás alatt levén — azt, mit a közjó és egészségügy előmozdítása kíván, kegyelmesen elrendeli). In reliquo summezata sua Majestas Caesareo Regia Apostolica lisdem Dominis Statibus et Ordinibus Regni, gratia sua Caesareo Regio clementissime ac jugiter propensa manet. Per Sacram Caesareo Regiam apostolicam Majestatem. Viennae, die 24. Octobris 1844.

Ladislaus Szögyényi m. p.

És így ezen, a törvényhozásnak mint két tényezője által elvileg eligazított ügy majdnem egy negyedszázadig folyt, és még ma is befejezetlen hivatalos tárgyalás után (!!) csupán a gyakorlati foganatosítást várja, és nem lehet föltennünk, hogy a magyar törvényhozás 1867-ben a tudomány szabadság e kérdését retrograd szellemben döntse el.

UNIVERSITATEA

PESTEN.

Nyomatott Leitner-, Kunosy- és Réthynél.
1868.
váci-út 9. szám.

DEPARTAMENTUL DE ȘTIINȚE ȘI TEHNICĂ